

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MARKSİZM ve FEMİNİZM

İki Ayrı Kuram

Joanne Naiman



AMAÇ YAYINCILIK
Çatalçeşme Sok. 15/1
Cağaloğlu-İSTANBUL, Tel: 522 11 96

Genel Sıra No: 9
Siyasal Bilgiler Dizisi: 4

Birinci Basım: İst. Mart 1988

Özgün Adı: Sozialistischer Feminismus (Eine kritische Analyse), Joanne Naiman, 1985, Frankfurt am Main/Marxismus und Feminismus, DKP-Bildungsjahr 1985-86, Frankfurt am Main ■ *Kapak Grafik:* Zehra Şenoğuz ■ *Dizgi:* Ayyıldız Matbaası ■ *Kapak baskısı:* Orhan Ofset ■ *İç baskı:* Gümüş Basımevi ■ *Cilt:* Şükran Mücellithanesi ■ Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

MARKSİZM ve FEMİNİZM

İki Ayrı Kuram

Çeviri:
Saadet Özkal



SUNU

«Bütün ölmüş kuşakların geleneği, bir karabasan gibi, yaşayanların beynine çöker.» (Karl Marx, 18. Brumaire)

Bu, kadınların toplumdaki yeri ve görevine ilişkin olarak herkesteki duygu, düşünce ve istek konusunda son derecede doğrudur. Bunda, başka herhangi bir ilişkidekine göre çok daha güçlü biçimde, yüzyılların, binyılların gelenekleri yaşamaya devam eder. Anlayışta, alışkanlıklarda, yaşam biçiminde, hep yenisinden yeniden, kadının, analık bağı dolayısıyla erkeğin ilk ve en eski mülkü haline gelmesi ortaya çıkar. İşte bu yüzden biz, yalnız kadının köleliğinin kaynaklandığı sosyal ilişkileri değiştirmek zorunda değil, aynı zamanda insanların beynini de —erkeklerin de, kadınların da— geleneklerin karabasanından kurtarmak zorundayız.» (Clara Zetkin, Ausgewählte Reden und Schriften, Berlin 1960, Bd. 3, S. 5)

SOSYALİST FEMİNİZM
(Eleştirel Bir Çözümleme)

Joanne Naiman

SOSYALİST FEMİNİZM (Eleştirel Bir Çözümleme) (1)

Joanne Naiman

Sosyal bilimler de bütün bilimler gibi dünyayla ilgili tahminlerde bulunabilmek ve onun üzerinde git-gide artan bir denetim kurmak için, dünyayı kavramaya çalışırlar. Doğaldır ki bu, olayların hem deneysel hem kuramsal uğrakları kapsayacak biçimde derinliğine çözümlenmesini gerektirir. Nesnel gerçekliği açıklayan kuramlar, Thomas Kuhn'un çözümleme «paradigması» ya da çerçevesi diye adlandırdığı sınıfa girer. Hangi soruların sorulacağını, hangi kavramların kullanılacağını, hangi sorunların araştırılacağını ve nihayet hangi sonuçların çıkarılacağını, kullanılan paradigma belirler.

Jaggar ve Rothenberg Struhl, (2) cinslerin kadın-erkek, eşitsizliğinin çözümlenmesinde karşılaşılan beş çerçeve - kuram ayırt ediyorlar : Tutuculuk, liberalizm, radikal feminizm, klasik marksizm ve sosyalist feminizm. Doğal olarak bu beş çerçeve - kuram aynı ölçülerde sağlıklı çözümler ve vargılar vermemekte-

(1) Canadian Sociology and Antropology Association Meetings için hazırlanan bir rapordan alınan bu metin, «The Communist Viewpoint» dergisinin 1983 yılı 3. sayısında yayınlanmıştır. Türkçe çevirisi, Usch Frank'ın Almanca çevirisinden yapılmıştır.

dir. Bu nedenle cinsiyetçiliğe (seksizm) toplumsal sorun olarak bakan herkes, bu sorunun nedenlerinin, sonuçlarının ve hepsinden öte çözüm yollarının en iyi açıklamasını bu çözümsel çerçevelerden hangisinin mümkün kıldığını değerlendirmek zorundadır.

Bir çerçeve - kuramın değeri, onun bütünleştirme gücünde ve genel geçerliğinde, değişik kuram ve yasaları olabildiğince geniş kapsamlı bir çözümleme içinde bütünleştirme yeteneğinde yatar. Bu, uygun bir kuramın son derece karmaşık olacağı anlamına gelmez. Tam tersine : Bilim kuramcıları, karmaşık açıklamalar ve yöntemleri mümkün olduğu her zaman daha yalın formülasyonlarla değiştirmeyi öneren bir **ekonomiklik ilkesi** uygulamaktalar. Bununla birlikte yalınlık, mutlaka daha kolay anlaşılabilirlik demek değildir. Bu ilke bağlamında yalınlık, bir kuram ya da yöntemde, cisimlendirilen bağımsız unsurların zorunlu en küçük sayıda tutulmasına öncelik verme anlamına geliyor. (3)

Son zamanlarda bazı kadın yazarlar, bilimin ve bilimsel yaklaşımın erkeklerin egemenliğinde olduğu ve dolayısıyla kadının kurtuluşu için pek az değer taşıdığı suçlamasıyla, bilime ve bilimsel yaklaşıma saldırıya geçtiler. (4) Ancak bu tanıt, erkekler tarafından egemenlik sürdürme aracı olarak geliştirilen bilim ve akılcı düşünce yardımıyla kadınların **özünde** baskı altında tutulduğu biçimindeki yanlış varsayıma dayanmaktadır. Oysa bilim, kullanılışı (ya da kötü kullanılışı) konusunda kendisi belirleyici değildir, tersine bu

- (2) A. Jaggar and P. Rothenberg Struhl, *Feminist Frameworks*, New York 1978, S. XII.
- (3) C. Lastrucci, *The Scientific Approach*, Cambridge/Mass. 1967, S. 14.
- (4) M. Benston, *Feminism an the Critique of Scientific Method*; bkz. *Feminism in Canada : From Pressure to Politics*, A. Miles and G. Finn, Montreal 1982, S. 47 - 66.

her zaman, onu **tasarrufunda** bulunduranlar tarafından belirlenir. Kapitalist bir düzende bilimin kullanılışını, doğal olarak, büyük bölümüyle mülk sahibi sınıf belirler.

Kadınların, erkeklerin egemenliğinde bulunuyor diye bilimin denenmiş yöntemlerini reddetmeleri, Salk hiç çocuk felci geçirmedi diye anne babaların çocuklarına Salk aşısı yaptırmayı reddetmeleri gibi bir şey olur. (5) Marx, bilim ve bilimsel yöntem sorunuyla boğuştu. Bilimin burjuvazinin elinde kötüye kullanıldığını anladı. Ama, aynı bilimsel araçların, sömürülen ve baskı gören kitleler tarafından, iktidarın yerini sağlamlaştırmak için değil, tersine kendi kurtuluşları için kullanılabileceğini, hatta kullanılması **gerektiğini** de kavradı. Eğer kadınlar cinslerin eşitsizliğini ciddi biçimde çözümlemek ve en sonunda ortadan kaldırmak istiyorlarsa, en geniş biçimde geliştirilmiş ve emrimize hazır bekleyen araçları kullanmak zorunda olduğumuz açıktır. Başka türlü davranmak, konumuzda dev bir geri adım atmak demek olur.

Sosyalist feminizm, beş çerçeve - kuramdan cinslerin eşitsizliğini çözümlemeye çalışan en yenisidir ve son yıllarda giderek artan bir popülerlik kazanmıştır. Ancak şimdiye dek, bu çerçeveyi eleştirel bir biçimde çözümlemeye yönelik pek az çalışma olmuştur ve bu yaklaşımla, cinslerin eşitsizliğine ilişkin geleneksel marksist çözümleme arasındaki ayrılık konusunda büyük bir belirsizlik hüküm sürmektedir.

Baştan açık olmalıdır ki sosyalist feminizm bütünsel bir çerçeve değildir. Bu perspektifle yazan kimi kadınlar kendilerini öncelikle «sosyalist» diye nitelemekte ya da başkaları tarafından öyle nitelenmekte, bu-

(5) Jonas E. Salk, Bakteriyolog, Pittsburg/ABD. 1953'te yardımcılarıyla birlikte çocuk felci aşısını buldu (U. F.)

na karşılık kimileri de öncelikle «feminist» diye nitelenmektedir. Gene de, bu perspektifle yazılmış kitap ve makalelerden yapılma geniş bir seçki üzerinde enine boyuna bir inceleme, birçok ortak ilke ortaya çıkarmaktadır.

Sosyalist feministlerin bir ortak yanı, kadınların kurtuluşu için tüm toplumda köklü bir değişimin zorunlu olduğu görüşündedir. Sosyalist feministler, liberal feministlerin ya da burjuva feministlerinin, kadınların eşit haklarının aşamalı reformlarla bu düzende de elde edilebileceği biçimindeki görüşünü reddediyorlar. Ancak sosyalist feministler, her iki «radikal» kuramın, yani radikal feminizmle klasik marksizmin, cinslerin eşitsizliğini açıklamaya ve çözümünü göstermeye yeterli kuramlar olmadığını savunuyorlar. Böylece sosyalist feminizm, her iki kuramdan «en iyi» yanları alıp birleştirmek biçiminde bir deneme ortaya koymaktadır, bu arada bu kuramların zayıf denenen yanları da elenmek durumunda kalmaktadır.

Bu yazı, buradan çıkan çerçeve - kuramın, gerek iç mantıktan, gerekse de bilimsel geçerlikten yoksun olduğunu gösterme denemesine girişmektedir. Aşağıda, sosyalist feminizmin temelde radikal feminist bir kuram olarak kalacağı ortaya konacaktır, kuşkusuz antikapitalist ve antiemperyalist bir bakış tarzıyla zenginleştirilmiş ve marksist çözümleme yöntemlerinden yararlanan bir radikal - feminist kuram.

KLASİK MARKSİZM

Doğaldır ki marksizm (6) özgül olarak kadın sorununu inceleyen bir kuram değildir. Cinslerin eşitsiz-

(6) Bu çalışmada «klasik marksizm» ve «marksizm» terimleri aynı anlamda kullanılmıştır. (J. N.)

liğinin nedenleri ve karakteri de dahil, bir toplum sisteminin bütün unsurlarını açıklamak için marksist çözümleme araçları kullanılır. Ayrıca klasik marksizmin, çözümsel olarak farklı, ama birbirine bağlı üç bölümden oluştuğunu da belirtmek gerekir : 1. Tarihsel maddecilik olarak bilinen, felsefi bir dünya görüşü, 2. merkezinde artıdeğer kuramının bulunduğu bir ekonomipolitik çözümlemesi, 3. kaçınılmaz sınıf savaşının yönetilmesine ilişkin bir strateji ve taktikler toplamı. (7)

Kadının konumuna ilişkin marksist bir çözümleme, veri bir toplumun, tarihsel koşulların gerektirdiği toplumsal ihtiyaçlarını nasıl karşıladığı sorusuna dayanmalıdır : Maddeci görüş, üretimin ve üretimden sonra da ürünlerin değiş tokuşunun (mübadele) bütün toplum düzeninin temeli olduğu; tarihte ortaya çıkan her toplumda, ürünlerin bölüşümünün ve onunla birlikte sınıflar ya da katmanlar biçiminde sosyal bölünmenin, neyin nasıl üretildiğine ve üretilenlerin nasıl değişildiğine bağlı olduğu önermesinden yola çıkar. Buna göre, bütün toplumsal değişimlerin ve politik dönüşümlerin son nedenleri, insanların kafalarında, ebedi gerçeğe ve adalete olan ve gitgide büyüyen inançlarında değil, üretim ve değiş tokuş biçimindeki değişmelerde aranmalıdır; bunlar, ilgili çağın felsefesinde değil, **ekonomisinde** aranmalıdır. (8)

Biz marksistler, cinslerin eşitsizliğinin özel mülkiyetin ve devletin doğuşuyla eşzamanlı geliştiğini söyleriz. Başlangıç noktası da, ortak mülkiyetin ve toplu-

(7) W. I. Lenin, Drei Quellen und drei Bestandteile des Marxismus; bkz. Werke, Bd. 19, S. 3ff. (Türkçesi : Marksizmin 3 Kaynağı, Gün Yayınları 1967)

(8) F. Engels, Die Entwicklung des Sozialismus von der Utopie zur Wissenschaft; bkz. MEW, Bd. 19, S. 210. (Türkçesi : Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm, Sol Yayınları, 1970, S. 77-78)

mun merkezi birliği olarak **gensin** ortadan kaybolması ve yerine, toplumun yeni ekonomik birimi durumuna gelen, kendi geliriyle geçinen özel aile birliğinin geçmesidir. Kadının ikincil yeri, sınıflı toplumun bütün biçimlerinde kendini göstermektedir : Klecilik, feodalizm, kapitalizm. Cinsiyetçilik her çağda, ilgili üretim biçimine ve mülk sahibi sınıfın ihtiyaçlarına uygun olarak başka bir biçim alır.

Cinsiyetçilik, **erkekler** için işlevsel olduğundan değil, egemen **sınıf** için işlevsel olduğu için vardır. Kapitalist toplumda, işçilere ücret ödeyen üretim aracı sahipleri daha az para ödenen kadın emeğinden muazzam krlar elde ederler. Kadınların düşük ücretleri bütün ücretleri düşük tutmaya yarar, tıpkı etnik azınlıkların düşük ücretlerinin de bütün ücretleri düşürmesi gibi. ⁽⁹⁾ Yani, daha iyi para alan ücretli işçi, sürekli olarak, yerine daha az parayla çalışacak bir ücretli işçinin geçirilmesiyle tehdit edilebilir. Böylelikle kapitalist sınıf, salt kadınlara daha düşük ücret ödeyerek büyük krlar elde etmekle kalmaz, **erkeklerin** cretlerinin bir bölümünü de cebe indirir.

Burjuvazi cinsiyetçilikten bu doğrudan krın yanı sıra başka yararlar da sağlar. Kadının evdeki rolü bir dizi önemli işlev görür, ki bunların en önemlilerinden biri de zorunlu toplumsal işin bir bölümünün bedava yapılmasıdır. ⁽¹⁰⁾ Cinsiyetçilik kapitalist sistemde ideolojik açıdan da önemli işlevler yüklenir. Yalnız işçi sınıfını bölmeye ve böylece işçi sınıfının birliğini zayıflatmaya hizmet etmekle kalmaz, aynı zamanda yasal eşitsizliğe dayalı bir toplum sistemi imajının g-

(9) V. Perlo, Economics of Racism USA, Roots of Black Inequality, New York 1976, S. 159 - 178.

(10) M. Benston, The Political Economy of Women's Liberation; bkz. A. Jagger and Rothenberg Sturhl, age. S. 188 - 196.

lendirilmesine de yardımcı olur. Ayrıca kadınlar, erkeklerin çalışma dünyalarında biriktirdikleri öfke ve içine düştükleri acizlik için de iyi birer hedef tahtası olabilirler.

Gerçi bizim toplum sistemimiz içersinde de kadınların durumunda iyileşmeler elde edilebilir ama, derler marksistler, cinslerin eşitsizliğinin tümüyle yok edilmesine ancak maddi temelin ortadan kaldırılmasıyla, yani genelde sınıf çelişkilerinin, özelde de kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla ulaşılabilir. Biz kadının kurtuluşunun **koşulunu** burada görüyoruz. Ekonomik temelin ortadan kaldırılmasıyla, üstyapıdaki, yani ideolojideki ve insanlararası ilişkilerdeki cinsiyetçiliğin yok edilmesi de mümkün hale gelir.

Kendi toplumumuzun değişmesi için özgül bir strateji ve taktik geliştirmek, öncelikle tarihsel toplumsal gelişme ve değişme sürecini kavramayı gerektirir. Bunu kısaca toparlarsak : a) İnsan toplumu, çeşitli üretim biçimlerine dayalı çeşitli gelişme aşamalarından geçmiştir. b) Bir yandaki gelişen üretici güçlerle öte yandaki görece aynı kalan üretim ilişkileri arasındaki uzlaşmaz ve çözümsüz savaş (ki somut ifadesini sınıf savaşı biçiminde bulur), bütün sınıflı toplumlarda kaçınılmaz bir parçalanmayı getirir. c) Bir toplum sisteminin bir başkasına dönüşüm sürecinde, bir sınıf, toplumsal konumu nedeniyle, sempatizan güçleriyle birlikte, değişmenin ana gücü haline gelir. d) Egemen sınıfın ne zenginliğine ne de devlet gücüne sahip olan devrimci sınıf, kendi güçlerini seferber etmek ve bu güçleri tasarrufunda bulunan araçlarla sürekli geliştirmek zorundadır, yani örgütlenme, disiplin ve birlikle.

Feodalizmden kapitalizme geçişte devrimci sınıf ve toplumu değiştirme savaşında öncü güç, çok açık bi-

çimde burjuvaziydi. (uyarı : ama halkın en çok ezilen kesimi o değildi.) Burjuvazi asıl olarak öznel nedenlerden dolayı değil, nesnel konumundan dolayı devrimci sınıftı; yani, onun için yalnız feodal üretim ilişkilerinin ortadan kalkması nesnel zorunluluk olmakla kalmayan, **aynı zamanda** devlet erkini üstlenmesi de nesnel olarak mümkün olan tek toplumsal güç olmasından dolayı devrimci sınıftı. Köylülük, eski feodal üretim ilişkilerinin yıkılmasında önemli bir rol oynamış olmasına karşın, burjuvazinin öncülüğü olmaksızın bu rolü üstlenemezdi.

Marx ve Engel'e göre kapitalist sistemde devrimci sınıf, gene kapitalizmin kendi gelişmesiyle doğan belli nesnel ilişkiler nedeniyle, işçi sınıfıdır : ⁽¹¹⁾

a) Bütün değerleri emeğiyle işçi sınıfı yaratır, bundan ötürü de işgücünü esirgemekle mülk sahibi sınıfı baskı altına alma olanağına sahiptir.

b) Sermayeye karşı uzun ve zorlu savaşlar sürdürmek için zorunlu olan disipline de var olan güçleri harekete geçirmek için zorunlu olan örgütlenme deneyimine de sahiptir.

c) Mülk sahibi sınıf doğrudan üretim alanından giderek uzaklaşır ve kendisi üretim için giderek gereksiz hale gelirken işçi sınıfı, üretici güçlerin gelişmesi ve yönetiminde önemi giderek artan bir rol oynar.

d) Burjuvazi sınıf olarak, üretici güçlerin gelişmesini giderek daha çok engeller hale gelirken işçi sınıfı giderek daha çok, üretici güçlerin gelişmeye devam etmesini teşvik eder.

(11) K. Marx und F. Engels, Manifest der Kommunistischen Partei; bkz. MEW, Bd. 4, S. 47OF. (Türkçesi : Komünist Manifesto, Bilim ve Sosyalizm Yayınları 1970, S. 56)

Biz marksistler işçi sınıfını toplumumuzun devrimci sınıfı olarak saptar, onun gitgide artan savaş olanaklarına dikkati çekerken, her ne kadar şimdiki egemen sınıfı alaşağı etmeyi ivedi zorunluluk olarak gösteriyorsak da bu değişme sürecinin mekanik ya da tekdüze olmayacağını elbette ki biliyoruz. Egemen ideolojinin güçlü yaygınlığı, özellikle de gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının sınıf bilincinin gelişmesini engellemektedir.

Şu halde işçiler, bir yandan cinsiyetçiliğin yok edilmesinde **sınıf olarak** en çok kazanca olanlardır, öte yandan da nesnel olarak, cinslerin eşitsizliğini doğuran ve yeniden üreten ilişkileri değiştirme olanakları vardır. (Burada işçi sınıfı içinden tek tek erkeklerin ya da bazen işçi sınıfı örgütlerinin bile cinsiyetçi tutumlar sergiledikleri göz ardı edilmiyor.) İşçi sınıfının devrimci potansiyeli ve şu anki sistemde değişiklik yapmaya olanak veren gücü nedeniyle, kadınların bu sınıfı güçlendirmek için erkeklerle yan yana kavgaya vermeleri gitgide daha önemli olmaktadır. İşçi sınıfının güçlü olduğu ölçüde, kapitalist üretim ilişkilerini —ki bugün cinslerin eşitsizliği bu ilişkilere dayanarak ayakta tutulmaktadır— ortadan kaldırma olanığı da artar. Bu süreç, önceleri eve kapanmış olan kadınların ücrete bağlı işçilerin arasına girmek istemeleri ya da girmek zorunda kalmaları, böylelikle de işçilerin birliğini gerek sayısal, gerekse de potansiyel güç olarak güçlendirmeleriyle başlar.

Özet olarak bu şu anlama gelir: Cinslerin eşitsizliğinin ana nedeni sınıflı toplumdur ve kadının konumunun çözümlenmesi nesnel ilişkilerin incelenmesine dayanır. Öznel etkenin önemli rolünü kavramamıza karşın, buna birincil etken olarak bakılmıyor. Kadınların düşünceleri, duyguları, değer yargıları ve ege-

men kadın imajı, kadınların durumlarının anlaşılması ve sonunda değiştirilmesinde önemli bir rol oynar; ama marksistler için, bu öznel etkenin bizzat her toplumun nesnel koşullarından doğduğu açıktır. Marksistler ayrıca, kadının toplumdaki rolünün belirlenmesi ve sürdürülmesinde, aile, okul, din gibi toplumsal kurumların önemli rolünü de göz önünde bulundururlar. Ama biz, burada da, bu toplumsal kurumların her toplumda eninde sonunda üretim biçimi ve sınıf ilişkileri tarafından belirlendiğine dikkat çekeriz.

RADİKAL FEMİNİZM ⁽¹²⁾

Radikal feminizm, kadının baskı altında olması ve sömürülmesinin çıkış noktasını, genelde erkeklerle kadınlar arasındaki biyolojik farklılıkta gören bir kuramdır. Radikal feminizm kuram olarak çok fazla geliştirilmiş ya da sistemleştirilmiş değildir. Kendilerini radikal feminist diye niteleyen ya da öyle nitelenen kadın yazarlar arasında birçok ayrılıklar vardır. Ama asıl nedenler konusunda ve dolayısıyla kadının şimdiki durumundan kurtulması konusunda farklı anlayışlar hüküm sürerken, bütün radikal feministler kadın üstündeki baskının temel karakterini böyle vurgularlar. Bu gene tek tek açıklanabilir :

1. Tarihsel olarak bakıldığında, baskı altına alınan ilk toplumsal grup kadınlardır.

2. Kadın üstündeki baskı son derecede yaygındır, bugüne değin ortaya çıkarılmış hemen hemen bütün toplum biçimlerinde ve kültürlerde vardır.

3. Kadın üstündeki baskı, yok edilmesi son derecede zor olduğu ve toplumsal değişmelerle, sözgelimi

(12) Burada «radikal feminizm» kavramı çözümsel bir çerçeveyi nitelemek için kullanılmaktadır. Tek başına «feminizm» kavramı çözümsel olarak kullanmak için belirsiz kalıyor. (J.N.)

sınıflı toplumun yıkılmasıyla kolayca ortadan kaldırılamayacağı için, son derece derinlere kök salmıştır.

4. Kadın üstündeki baskı, bunlar cinsiyetçi önyargılar nedeniyle ezen için de kurban için de çoğu kez bilinmeden kalmasına karşın, kurbanlarına gerek nitel, gerekse de nicel olarak çok büyük zararlar verir.

5. Firestone'a göre, kadın üstündeki baskı, baskının bütün öteki biçimlerinin kavranması için bir model oluşturur. ⁽¹³⁾

Radikal feministler bu anılan maddelerden en az birkaçını veri olarak alır ve hemen hemen hepsi en azından ilk üç maddeye dayanırlar.

Bütün çözümlemelerinde cinsler arasındaki genel ana çelişki vardır ve bu çelişki önce ve her şeyden öte aile birliği içinde yaşanmıştır. Başka sözcüklerle, cinslerin eşitsizliğini üreten ve koruyan ilk kurum ailedir. Her erkeğin kadının ikincil konumundan bir çıkar sağladığından yola çıkılarak, son çözümlemede bütün erkekler cinsiyetçiliği ayakta tutma yanlısıdır. İş dünyasında, eğitim alanında, tıp kurumlarında vb. de birçok erkek bunu yapacak güçtedir, ama aile bağı içinde **bütün** erkekler eşitsizliği ayakta tutabilirler. Bütün kadınlar yaşamlarının bir döneminde bir aile bağı içinde yer alırlar ve duygular da en güçlü ifadesini burada bulur. Bundan ötürü aile, cinsiyetçi toplumun dönüm ve dayanak noktasıdır ve bunun için de değiştirilmek üzere ele alınacak ilk ve asıl nokta olmalıdır. Firestone'un dediğine göre: «Her toplumsal düzenin temeli olan biyolojik aile bir devrime kalkışmadıkça, bu sömürü tenyası da yok edilemeyecektir.» ⁽¹⁴⁾

(13) Bkz. A. Jaggar and P. Rothenberg Struhl, age. S. 83.

(14) S. Firestone, *Frauenbefreiung und sexuelle Revolution*, Frankfurt 1975, S. 18.

Bunun radikal feministler için anlamı şudur : «Kişisel olan, politiktir.» Yani kadınlar, erkeklerle kişisel ilişkilerini —ki onlar açısından, baskının çekirdek noktası olan geleneksel aile yapısının temelini de bu ilişkiler oluşturmaktadır— bir biçimde değiştirmek zorundadırlar.

Bütün radikal feministler «kadınlar kolektifinin» kadının kurtuluşu için ana güç olarak şekillendiğinde görüş birliği içindedirler - bunun için de kızkardeşler birlikleri. Bunun tanıtlanması da şöyledir : Bütün kadınlar aynı türde bir baskı yaşadıkları için, bu baskıyı ortadan kaldırma çıkarını da paylaşmaktadırlar. Radikal feministlerin görevi, kadınların ortak yaşadığı baskıyı bilince çıkarmak olmalıdır. Öyleyse toplumsal değişimin anahtarı «bilinç yükseltmek»tir. Kadınlar öznel tepkilerini öncelikle, özellikle de aile ve cinselliğe ilişkin olarak, bastırılmış konumlarına yoğunlaştırmalıdırlar ki ortak düşmanı tanıyabilsinler : erkekleri. Ama radikal feministlerin, bütün topluma «yayılacağını» varsaydıkları kişisel çözüm önerileri dışında, şimdiki toplum sisteminin yapısal olarak değiştirilmesine yönelik hiçbir net tasarımları yoktur.

Radikal feminizm, doğrudanlığıyla kuram olarak güzel gibi görünmesine karşın, gerçek ve çözümsel yanlışlarla doludur. Erkeklerin, kadınları her zaman sömürdüğü ve baskı altında tuttuğu varsayımı, antropolojik araştırmalarla örtüşmüyor. Dönüp ilk topluma, toplayıcı ve avcı topluma baktığımızda, cinsler arasındaki ilişkilere değgin, değişik örneklerden oluşan geniş bir yelpaze buluyoruz. Bu farklı örneklerin açıklamasının anahtarı biyolojik zorunluluk değil, yaşamını sürdürebilmek için kültürel uyum sağlamadır. Radikal feministlerin konumundaki yanlışlık, bütün toplum biçimlerinde ortaya çıkan, cinslere göre işbölü-

münün cinslerin eşitsizliğiyle özdeşleştirmelerindedir. Oysa bir işbölümü otomatik olarak eşitsizlik anlamına gelmez. Eğer farklı gruplar üretim araçlarının mülkiyetine ve dolayısıyla emeklerinin sonuçlarına ilişkin olarak eşit haklara sahipseler ve topluluğun bütün üyeleri, bunu yapacak durumda oldukları sürece üretime katılıyor iseler, bu durumda, gruplardan birinin öbürleri üzerinde otorite sahibi olabildiği sonucu çıkarılamaz. Avcı ve toplayıcı topluluklarda bu böyleydi ve insanlık, bugüne kadarki var oluşunun yüzde doksanından fazlasını böyle bir toplum düzeni içinde yaşadı.

Bizim avcı ve toplayıcı topluluklardaki erkeklerle kadınların görelî statüsüne ilişkin en belirgin genellememiz, cinslerin «dünyalarının», gerçi ayrı, ama eşdeğerde olduğu biçimindedir. Başka sözcüklerle: Cinslere göre kesin işbölümünü toplumun yapısal karakteri belirler. Çoğu avcı ve toplayıcı topluluklarda, farklı düzenlenmiş iş alanlarına özünde farklı değer biçilmez, yalnızca işin yapılmasını sağlayan görelî yeteneğe değer biçilir. Büyük işler başarmak, özel beceriler ve karizma geliştirmek, topluluğun günlük yaşamında saygıdeğer olmak ve ileri yaşlarda da bilge olmak olanağına hem erkekler hem kadınlar kendi özlerinde sahiptirler. (15)

Birçok antropoloğun görüşüne göre, cinslere göre işbölümü cinslerin karşılıklı bağımlılığını sağlama almak için doğmuş olabilir (her toplumun yaşamını sürdürebilmesi için bir zorunluluk), ama bir cinsin öbürü üzerinde egemenlik kurmasını sağlamak için doğ-

(15) M. Martin and B. Voories, *Female of the Species*, New York 1975, S. 190./E. Leacock, *Myths of Male Dominance*, New York 1981 / F. Dahlberg, *Women the Gatherer*, New Haven 1981.

muş olamaz. ⁽¹⁶⁾ Uzlaşmaz üretim ilişkilerinden ve sömürden, hakkıyla ancak, bir üretim fazlası doğduktan, üretim araçlarına ve toplumsal üretime belli bir grup (sınıf) tarafından el konduktan sonra söz edebiliriz.

Radikal feministlerin kızkardeşler birlikleri düşüncesine, toplumsal grup olarak erkeklerin kadının ikincil konumundan çıkar sağladıkları değerlendirmesi temel olmaktadır, erkeklerin cinslerin eşitsizliğini niçin ayakta tuttukları da gene bununla açıklanmaktadır. Bu ilk bakışta anlaşılır görünmektedir. Bütün erkekler, kadınların onlar için ev işi yapmasından, çocuklarını yetiştirmeleri vb. den kazançlı çıkarlar. Dahası buna, erkeklerin toplumsal grup olarak kadınlara göre daha çok iş olanağına sahip olmaları, daha yüksek ücretler almaları, çalışma yaşamında daha yönetici konumlar elde etmeleri de eklenir. Ama bir de, kadınların ikincil yeri yüzünden erkeklerin uğradığı **kayıpları** araştıralım. En önemlisi, erkeklerin parasal zararlarıdır. Bunu, daha önce de açıklandığı gibi, kadınların düşük ücretlerinin **bütün** ücretleri düşürmesi izler. Buna bir de kadınların az ücret almasıyla bütün ailenin maddi gücünün etkilenmesi eklenmektedir.

Ayrıca evdeki eşitsiz güç ilişkisi erkekler için de sıkıcıdır. Ailenin geçimini üstlenmiş olan erkeklerin üzerinde, ailesine gereğince bakabilmek için sürekli bir baskı vardır. Bu durumda hareketlilikleri sınırlanmıştır ve işyerindeki hak kavgasından uzak duracaklardır. Karısına ve çocuklarına bakmak zorunda olan bir erkek kötü çalışma koşullarından daha az şikâyetçi olacaktır. Erkekler, ailesine gereğince bakma ve rolünü hakkıyla yerine getirme çabası içinde çoğunluk-

(16) F. Dahlberg, age. S. 13.

la fazla mesai yapar, kimi zaman da bir iki ek iş üstlenirler. Erkek rolü, erkekler için genelde sıkıcıdır.

Cinslerin eşitsizliğinin kadına ve erkeğe ilişkin sonuçlarını araştırdığımızda, bütün insanların bundan aynı ölçüde etkilenmediği ortaya çıkıyor. Yani, kadının ikincil konumundan en dolaysız biçimde gerçekten zarar görenler, işçi sınıfının erkekleri ve kadınlarıdır.

Bundan açıkça anlaşılır ki, kadın ve erkek işçilerin, farklı sınıf çıkarları olanlarla cins yoldaşlığından çok, kendi aralarında ortak yanları vardır. Margareth Thatcher'la fabrika işçisi bir kadının ortak yanlarının, aynı işçi kadının bantta birkaç metre ötesinde oturan erkek arkadaşıyla olan ortak yanından daha çok olduğu savı gülünçtür. Kuşkusuz bazı baskı biçimlerinden bütün kadınlar ortak etkilenirler. Gene de **önce-likli** değişken, cinsiyet olamaz, bundan ötürü de bu temele dayanan bütün değişiklik önerileri hiçbir yarar getirmez, yalnızca konuyu saptırır. Erkeklerle kadınların bölünmeleri, önünde sonunda doğrudan, kadının üstündeki baskı ve sömürüden en çok çıkarı olanların işine yarar - egemen kapitalist sınıfın.

Radikal feministlerin dikkatlerini «bilinç yükseltme» ve kadının öznel deneyimi üzerinde yoğunlaştırmaları da kuşkuludur. «Bilinç yükseltme» süreci, sorunun toplumsal nedenleri olduğunu kavramak için hiç kuşkusuz önemlidir. Ama bu süreç insanı tek başına mutlaka sorunu doğru çözümlemek ve çözmek yeteneğine götürmez. Kişisel zararların, bunu irdelemek için ilgi **yaratabileceği** kuşkusuz doğrudur. Ama özdeneyimin belli bir durumu anlamayı mümkün kıldığını ileri sürmek başka bir şeydir. Kaldı ki kişisel zarar görmenin ardından otomatik olarak ilişkileri açıkça kavramak gelmez. Radikal feministlerin yaklaşımındaki öznel karakter tümüyle bilim dışıdır.

SOSYALİST FEMİNİZM

Şimdi gene sosyalist feminizme dönersek ilginç bir soruyla karşı karşıya kalırız: Tam karşıt konumlardaki iki kuram birbiriyle nasıl bağdaştırılır? Bir konum, asıl ağırlık merkezinde ekonomik temel ve nesnel koşullar olmak üzere, kadının durumunu çözümlemek için öncelikli değişkenin sınıf olduğunu söylüyor. Öbürü, ağırlık merkezinde üstyapı ve öznel durum unsurları olmak üzere, çıkış noktasının cinsiyet olduğunu söylüyor. Şimdi sosyalist feministler, **hem cinsiyet hem de sınıf çıkış noktalarıdır** diye ileri sürüyorlar: Ataerkillik ve kapitalizm karşılıklı birbirini tamamlar ve güçlendirir. Bu, kadının kurtuluşu **ikisinin de** ortadan kaldırılmasını gerektirir anlamına gelir. Gerek ekonomik altyapıya (sömürüye dayalı sınıf ilişkileri), gerekse de üstyapı unsurlarına (cinsiyetçi düşünce dünyası ve değer yargıları, kişisel ilişkiler ve duygular, aile gibi toplumsal kurumlar), her ikisine karşı da aynı güçle savaşılmalıdır. Ataerkillik ve sınıflı toplum, cinsiyetçi olmayan yeni bir toplum düzeninin gelişmesiyle, aynı anda ortadan kaldırılmalıdır.

Gerçekte sosyalist feministlerin derinliğine incelenmesinde ilginç bir noktayla karşılaşmaktadır. Sosyalist feministler için, cinsiyetin ve sınıfın ana nedenler olduğunu bilimsel olarak bir biçimde kanıtlamak yalnız imkânsız olmakla kalmıyor, dahası, **cinsiyetin** gene de asıl neden olduğu sonucuna varıyorlar; yani tıpkı radikal feministler gibi, toplumun cinslere göre bölünmesinin toplumun sınıflarla parçalanmasından daha önemli olduğunu tanıtıyorlar.

«A View of Socialist Feminism» de şöyle deniyor: «Biz feministler, cinsiyetçiliği asıl ağırlık noktası olarak görüyoruz, cinsiyetçiliğin bütün biçimleri ve gö-

rünüleriyle savaşıyoruz.» Ve giderek şöyle söyleniyor : 1. Cinsiyetçiliğin kendine özgü bir dinamiği vardır. Bütün insanlık tarihinde, her toplum düzeninde cinsiyetçilik var olmuştur. 2. Kapitalizm, cinsiyetçiliğin kapitalist bir toplum içindeki özel biçimlerini belirler. Kadının ezilmişliği, toplum üstündeki kapitalist egemenliğin güvencesini oluşturur. (17)

«Feminism and Marxism : A Place to Begin, A Way to Go» adlı kitapçığında Dorothy Smith şunları söylüyor : «Eğer bunu (işçi sınıfının birliği istemini) feminist bir bakış noktasından incelersek, ortaya yavaş yavaş, egemen sınıfın iktidarını ayakta tutmasına yardımcı olan kurumlarla birlikte, marksist düşünceye ve işçi sınıfına uygun bir karmaşa çıkar. Sınıf ilintisinin ötesinde, erkekler arasında kadınlara karşı bir ittifaktır bu... Bu gerçekte, erkekleri sınıf savaşının uzağında, yani egemen sınıfın yanında birbirine bağlayan bir parçalanmadır.» (18)

Aşağıdakiler gibi diğer değerlendirmeler de kuram olarak sosyalist feminizmin ana çelişkiyi cins ilintisinde gördüğünü doğrulamaktadır : «Ataerkilliği şöyle tanımlayabiliriz : Erkeklerin egemenliği altındaki, maddi bir temeli olan, hiyerarşik bir düzeni olmasına karşın erkekler arasında karşılıklı bağımlılık ve dayanışma üreten ya da kuran, erkeklerin kadınları baskı altında tutmasını mümkün kılan zincirleme toplumsal ilişkiler. Ataerkillik, kendisi hiyerarşiye dayalı olmasına ve değişik sınıflar, ırklar ya da etnik gruplardan erkeklerin farklı hiyerarşik konumlarda olmalarına karşın, erkeklerin kadın üstündeki ortak egemenliğini birleştirir. Bu egemenliği ayakta tutmak için birbir-

(17) Bkz. A. Jaggar and P. Rothenberg Struhl, age. S. 140.

(18) D. Smith, Feminism and Marxism : A Place to Begin, A Way to Go, Vancouver 1977, S. 51-52.

lerinden destek alırlar... Erkekler, kadınların üstündeki denetimlerini sürdürmek için birbirlerinden destek alırlar.» (19)

Ataerkilliğin açık yüzünü toplum düzeninde buluyoruz: Toplumun, yani ekonominin, devletin, dinin vb. nin denetimi grup olarak erkeklerin elindedir ve bu denetimi, gerek erkek cinsinin, gerekse de tek tek erkeklerin haklarını ve ayrıcalıklarını korumak için kullanırlar. Kocanın, karısının günlük çalışması üzerindeki, aileye yön verici denetimi, erkeklerin, işyerleri, yasa koyuculuğu, mülkiyet, bilim vb. üzerindeki toplumsal tekeliyle desteklenir. (20)

Benzer savlar birçok yazıda bulunabilir. (21) Buraya kadar verilen örneklerde, marksist terminolojiye ve antikapitalist bir eğilime karşın, cinslerin eşitsizliğinin gerçek nedeni olarak erkekler görülmektedir.

Böylece, iki karşıt kuramın, en azından birinin ilkelerini zedelemeyen bağdaştırılamayacağı açığa çıkıyor. Burada yönetime ilişkin olarak, sosyalist feministlerin radikal feministlerin kuramsal yaklaşımına yakınlık duyduğu görülüyor. Onlarda öznel duyguların nesnel koşullara göre önceliği vardır. Kadının eşitsizliğinin çözülmesine ilişkin çoğu yazılarının çıkış noktası, kadının kişisel yaşamıdır. Kuram, kişisel deneyimlerden doğmakta ve bunlar üzerinde gelişmektedir.

(19) S. Harding, What is the Real Material Base of Patriarchy and Capital? Bkz. L. Sargent, age. S. 137.

(20) C. Brown, Mothers, Fathers and Children : From Private to Public Patriarch, S. 240.

(21) J. Mitchell, Woman's Estate, Harmondsworth 1971, S. 182./ S. Rowbotham, Woman's Consciousness, Man's World, Harmondsworth 1973, S. 116-117.

Küçük gruplarda özdeneyim uygulaması - deneyimin incelenmesine ve kavranmasına büyük önem veren ve kişisel deneyimle, kadının yaşamını belirleyen toplumsal yapılar arasında bağlantı kurmayı amaçlayan bir çalışma - feminizmin temel yönteminin en belirgin örneği budur: Kadınlar bu çalışma yardımıyla, kendi deneyimlerine oturarak, çözümlemelerini derinliğine kurmanın önemli olduğunu öğrendiler... Kadınlar, kendi kişisel deneyimleriyle kadının bastırılması konusundaki politik genellemeler arasında bağlantılar kurdular ve kendi kişisel deneyimlerini bu genellemeleri geliştirmek için kullandılar. (22)

Benzer biçimde Rowbotham şöyle yazıyor: «Ezberlenerek öğrenilecek ve insanların kafalarına kakılarak başkalarına aktarılacak tek bir doğru bile olmadığı söylenir. Tam tersine biz, başka kadınlara ilişkin duygu ve düşüncelerimizin hareketli olduğunu ve değiştiğini biliyoruz. Hepimiz, kendimizi anlatmak ve bir şeyler katmak zorundayız. Görüşlerimiz, bize aktarılmış bir doğruyu koruduğumuz için değil, bizim kendimizden çıktığı için geçerlidir.» (23)

Önceden de söylediğimiz gibi bu yaklaşım yöntemi tümüyle bilim dışıdır ve kadının öznel deneyimine öncelik vermek, bizi tek başına, cinslerin eşitsizliğinin ortadan kaldırılmasına götürmez.

- (22) N. Harstock, *Feminist Theory and the Development of Revolutionary Strategy*; bkz. Z. Eisenstein, *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*, New York 1979, S. 59.
- (23) S. Rowbotham, *The Woman's Movement and Organizing for Socialism*; bkz. S. Rowbotham, L. Segal and H. Wainwright, *Beyond the Fragments, Feminism and the Making of Socialism*, London 1979, S. 40. (Türkçesi: *Feminizm, Sosyalizm ve Eylemde Birlik*, İletişim Yayınları 1984, S. 55)

Marksizmi «revize» etmeye yönelik geleneksel çabalar gibi sosyalist feministler de temel öncülleri gözden geçiriyorlar. Bu elbette, cinsiyetin ana çelişki olarak görülmesiyle başlıyor. Ama devam ediyor. Cinsiyete ve öznel etkene öncelik verilmesi nedeniyle, sosyalist feministler çözümlemelerini, kadınların baskıyı kişisel olarak en çok hissettikleri iki üstyapı alanında yoğunlaştırıyorlar, cinsellik ve aile kurumu alanlarında: «İnsanın kendi cinselliğini kendisinin belirlemesi hakkı, çocuk doğurup doğurmayacağına ya da ne zaman doğuracağına, ayrıca cinsel eşin ve ilişki biçiminin seçimine ilişkin kendisinin karar verme hakkı, gerek kadının, gerekse de eşcinsel ve lezbiyenlerin kurtuluşu için merkezi önem taşıyan haklardır.» (24)

Briskin şöyle açıklıyor: «Kadın üstündeki baskı, serbestçe dolaşan cinsiyetçi düşüncelerin basit bir fonksiyonu değildir. Bu da çok, kadının maddi yaşam ilişkilerine, her şeyden önce de aile kurumu içindeki ilişkilerine bağlıdır.» (25)

Mitchell, (26) kadının konumunun çözülmesinde dört unsuru birleştiriyor: çocukların yeniden üretimi, cinsellik, çocukların sosyalizasyonu ve üretim. Yalnızca son unsur aile ve cinsellik alanından değildir.

Eisenstein da ağırlık noktasını gene üstyapı unsurlarına oturtuyor: Eğer yalnız ekonomik sömürüyü kavramak değil de baskıyı kavramak istiyorsak, kadın üstündeki baskının incelenmesi, hem cinsel hem ekonomik - maddi koşulları kapsamalıdır.

(24) S. Rowbotham, *Womans Consciousness*, age. S. 120.

(25) L. Briskin, *Domestic Labour: A Methodological Discussion*; bkz. B. Fox, *Hidden in the Household, Women's Domestic Labour Under Capitalism*, Toronto 1980, S. 137.

(26) J. Mitchell, age. S. 101.

Tarihsel maddecilik yönteminin, bir yandan kadının, üretici ve yeniden üretici özelliğiyle cinse göre işbölümü ve toplumla ilişkisini, öte yandan da bu ilişkinin ideolojik formülasyonunu içerecek biçimde genişletilmesi gerekiyor. (27)

Sosyalist feministler, marksizmin dar görüşlü, sınırlayıcı ve determinist olduğu bahanesinin ardında marksist kuramı «genişletiyorlar.» Bu görüşü paylaşan birçokları gibi onu öylesine kökten değiştiriyorlar ki marksizmin bilimsel karakterini yok ediyorlar.

Sosyalist feministlerin marksizmin yalnızca sınırlı birkaç bölümüne başvurmaları, marksizmin özünü anlamaktan ne kadar uzak olduklarını gösteriyor. Marksist düşünceler karmakarışık bir biçimde bir şapkanın içine doldurulup rasgele ele gelen çekilip çıkarılamaz. Marksizm, hem zincirleme bir çerçeve-kuram hem de bir bilimsel çözümleme yöntemidir. Eğer insan en temel öncülleri kabul etmiyorsa, «kapitalizm», «emperyalizm» ya da «yabancılaşma» gibi kavramları benimsese bile herhalde kendini «marksist» diye adlandıramaz. İnsan önceliği, kişisel deneyime ve üstü kapalı biçimde kızkardeşler birliklerine vermişse, bilim alanını terk ederek kendini metafizik alanına bırakıyordur.

Sosyalist feministlerin birleştirilemez olanı birleştirmek istedikleri, değişim önerileri geliştirmeye kalkıştıklarında açığa çıkıyor. Kapitalizmin, cinslerin eşitsizliğinin ana nedenlerinden biri olduğunu itiraf etmelerine karşın, ekonomik temeli ana çelişki olarak tanımak istemiyorlar. Pratikte, toplumumuzun üstyapı unsurları, özellikle de aile üzerinde yoğunlaşıyorlar. Merkeze nesnel etkenden önce öznelin yerleştiril-

(27) Z. Eisenstein, Developing a Theory of Capitalist Patriarchy; bkz. Z. Eisenstein, age. S. 16.

mesiyle, çözümlemelerinin ve değişim önerilerinin ana teması, cinsiyetçi ideoloji, kültür ve kişisel ilişkiler oluyor. «Sosyalizm» kavramı düzenli olarak hep göründüğü halde, bu amaca nasıl ulaşılabacağına ilişkin açık hiçbir öneriye rastlanmıyor. Öncü partiler ve kurtuluş hareketleri, antidemokratik ve cinsiyetçi diye eleştiriliyor, işçi sınıfına ve onun örgütlerine cinsiyetçilik suçlamalarında bulunuluyor, reel sosyalizm ülkeleri üstyapılarında hâlâ ataerkil unsurlar var diye eleştiriliyor. Sosyalist feministler, gelecekteki, eşit haklı, cinsiyetçi olmayan bir toplum düşünüy geliştirebiliyorlar ama, bu amaca varacak bir gelişim sürecinin sistematik bir çözümlemesini formüle edecek durumda değiller. Son on yılda o kadar çok şey yazmış oldukları halde, hiçbir yerde soruna yönelik net çözüm önerileri bulunamıyor. Bir sosyalist feminist şöyle yazıyor: «Ortaya atılan sorular üzerinde bu arada hepimiz birleştik, ama cevapları hâlâ tartışıyoruz.» (28) Somut çözüm önerileri geliştirme konusundaki bu becerisizlik, çerçeve - kuramın zayıflığının göstergesidir.

* * *

Hemen hemen bütün sosyalist feminist literatürün merkezi bir teması, cinslerin eşitsizliğinin açıklamasını yapan çerçeve - kuram olarak, klasik marksizmin uzun uzun eleştirilmesidir. Bu yazarlar, kuramı «yetkinleştirmek» ve dolayısıyla iki «zayıf» kuramdan güçlü bir kuram yaratmak istediklerini iddia ederlerken pratikte çok başka bir yaklaşım gösteriyorlar. **Radikal feminizm**, toplumsal çözümlemeye ve yönetime ilişkin getirdiği yeni görüşler nedeniyle çoğu zaman göklere çıkarılırken (eleştirilse bile eksikliği yüzünden eleştiriliyor), **klasik marksizm** ise çoğu zaman uzun

(28) H. Wainwright, «Beyond to Fragment»in girişinden, age. S. 19.

uzun eleştiriliyor, o da eksikliği yüzünden değil, **yanılgısı** yüzünden. Kuramın kendisi gibi bu eleştiri de hiçbir biçimde yeni değil. Gene de bunu incelememiz ve derinliğine girmemiz hiç de önemsiz değildir.

Birinci eleştiri noktası: Marksizm fazla «basitleştiricidir», fazla determinist ve fazla indirgeyicidir.

Klasik marksizm, fazla basitleştirici olduğu, bütün toplumsal olayları bir tek temele —ekonomiye— indirgediği savıyla 100 yılı aşkın zamandır suçlanıyor. Görünen o ki bu suçlama yalnızlıkla basitleştirmeyi birbirine karıştırıyor. Başta da söylediğimiz gibi, bilim yalnızlığa **yöneliyor**. Bir kuram ne kadar gelişmiş olursa, bağımsız etkenler de o kadar azalıyor. Buna göre marksist konum da basitleştirici değil, tam tersine, büyük bir bütünleştirme gücüyle üst derecede gelişmiş bir çerçeve - kuram olarak görülmelidir. (Herhalde hiç kimse $E=mc^2$ 'nin fiziksel evrenimize basitleştirici bir bakış tarzı olduğunu iddia edemez!)

Bir kez daha vurguluyorum: Marksistler için tarihteki temel belirleyici etkenin, üretimdeki insanın toplumsal eyleminde ve yaşamsal önemi olan malların değiş tokuşunda yatıyor olması, tek etkenin bu olduğu anlamına gelmez.

Sosyalist feministler onlardan önceki birçokları gibi tarihsel maddeciliği tümüyle tersine çevirip, onu Marx ve Engels'in bizzat reddetmiş oldukları bir ekonomik determinizm, tanınmayacak bir ucube haline getiriyorlar.

Maddeci tarih anlayışına göre tarihte son **çözümlemede** belirleyici olan, maddi yaşamın üretimi ve yeniden üretimidir. Birisi buradan kalkıp bunu, **yalnızca** ekonomi belirleyicidir biçiminde bir iddiaya çevirirse, anlamsız, soyut, saçma, boş bir laf haline getirmiş olur.

Engels'in «Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni»ne kısaca bir göz atalım. Sosyalist feministlere göre Engels'in yapısı çok dar, çok basitleştiricidir ve ekonomiyle çok fazla uğraşmıştır. Oysa bu yapının tek başına başlığı bile, ana ilgisinin aileye, yani bir üstyapı unsuruna dönük olduğunu ve cinsellik, ekonomi ve politik düzen arasındaki karşılıklı ilişkileri incelemeye niyetli olduğunu sezdirmektedir. Bu sezgi, yapının kendisiyle de doğrulanır. Engels, aile biçimleri ve üretim ilişkilerinin gelişme basamakları arasındaki ilintiye yoğunlaşmış olmasına karşın, savlarını, ev işlerinin karakteri, fuhuş, cinsel özgürlük ve «aşkın» karakteri gibi radikal-feminist temaları tartışma yoluyla geliştirir. Böylece Engels, bir yandan temel olarak nedensel bir değişkeni, yani insanların nasıl üretip nasıl değiş tokuş ettiklerini vurgularken, aynı zamanda değişik unsurların etkileşim ilişkilerini de saptar ve inceler.

İkinci eleştiri noktası: Marksizm kadınların öznel deneyimlerine önem vermez.

Bütün sosyalist feminist yazılarda dile getirilen bu çok yinelenmiş sav, aslında ilk eleştiri noktasına denktir. Bu yazarlar, marksizmin, kuram olarak asıl ağırlık noktasını toplumun ekonomik ilişkilerine oturttuğu için, cinsel baskıyı yaşayan kadınların kalpleri ve beyinleriyle uğraşamayacağı sonucuna varıyorlar. Önceden de söylendiği gibi, sosyalist feministler, gerek cinslerin eşitsizliğinin sürdürülmesinin, gerekse de kadının gelecekteki kurtuluşunun özü olarak kadınların duygu ve düşüncelerini ve kadınlar hakkındaki duygu ve düşünceleri görüyorlar.

Marksizme bu eleştiri gene kuramın yanlış değerlendirilmesinden kaynaklanmakta ve gene hemen eksik diyalektiğin eksik kavranışını göstermektedir.

Marksistler, düşüncelerin ve duyguların anlamını ve bunların nasıl ve ne türde toplumsal değişmelere yol açabildiğini (ya da bunları engelleyebildiğini) iyi bilirler. Aynı zamanda biz, bu duygu ve fikirlerin gökten düşmediklerini, tersine bunların reel tarihsel ve ekonomik ilişkilerin yansıması olduğunu ileri sürüyoruz.

Marksistler için, bir yandaki fikirlerle öbür yandaki olaylar arasında diyalektik bir ilişki vardır. «Özdeneyim» belli bir noktaya kadar değerli bir süreç olurken, marksistler bunun gerçi gerekli, ama kadının kurtuluşu için **yeterli olmadığını** tanıtıyorlar.

Marksistler böylece, kendi durumunu bilmenin kadınları yavaş yavaş bunu değiştirmeye ittiği konusunda sosyalist feministlerle görüş birliği içinde olurken bizzat yaşamdaki değişmelerin bir bilinç değişmesi sağladığını da söylüyorlar. 1978'de Centralia'da (Ontario) Fleck fabrikasında greve katılan bir kadın, bu grev sırasında geçirdikleri değişimleri şöyle anlatıyor: «Fabrikada kadınlar hatırlıyorum, ağlarlar, ama gık çıkarmaya cesaret edemezlerdi. Grev başladığından beri kendilerine güvenleri geldi, düşüncelerini söylemeye cesaret edebiliyorlar, çünkü onları da birilerinin dinlediğini fark ettiler. Grev gözcülüğü yapmış bir kadın bir daha hiçbir zaman eskisi gibi olamaz ve buna ya da başka bir fabrikaya dönünce, fabrika yönetiminin ya da bir erkeğin kendisine cinsel bir harekette bulunmasına ya da 'Şunu yap, bunu yap' diye emretmesine, veya onu bozuk bir makineye oturtup, 'Ya çalışırsın, ya çeker gidersin!' demesine bir daha kesinlikle izin vermez. Böyle şeylere artık hiçbiri pabuç bırakmayacaktır. O kadar değiştiler. Grev gözcüsü kadınlara kadının kurtuluşu ne demektir diye sorulsa, inanıyorum çoğu bilmez. Ben de bilmezdim. Ama bi-

ze, eşit ve eşdeğerde işe eşit ücretten yana mısın diye sorulsa, hepimiz bundan yana olduğumuzu söyleriz. İnaniyorum, fabrikadaki ürkek kadınlardan çoğunda bir değişme oldu bile. Mesela, beş ay önce bir adam gelip şovence hareketlerde bulunsa normal olarak gözyaşı dökülürdü. Şimdi aynı şey olsa üzerine çullanıp onu kendi silahıyla vururlar. O kadar kazandılar kendilerine güvenlerini. Böyle bakınca, onlar kadının kurtuluşu için savaşıyorlar. Buna inanmalısın.» (29)

Bu örnekte, Fleck kadınlarının reel bir savaşım deneyiminin onları yıllarca süren bir «eğitimden» ya da «kadın grupları oturumlarından» daha fazla bilinçlendirdiği ortaya çıkıyor.

Benzer bir süreci, antiemperyalist savaşa katıldıklarında, gelişmekte olan ülkelerin kadınları yaşıyor. Margret Randall Nikaragualı kadınların durumunu şöyle anlatıyor : «Kadınların devrimci sürece geniş katılımı, kısmen, ulusal ekonomiyle bütünleşmiş olmalarından ileri geliyor. Kadınlar sürekli olarak, dar ev işi alanının dışına çıkarıldılar... Tarih onları, toplumsal bir yer edinmeye ve ekonomik faaliyetleriyle birlikte toplumsal ve politik bağlantılarını yükselten kararlar almaya zorladı... Ama Nikaragua'da bu kadar çok kadını politik harekete katılmaya iten yalnız ekonomi değildi. Çok yaygın politik baskının da rolü oldu... Bütün sınıflardan kadınlar devrimci kadınlar haline gelerek bu baskıya tepki gösterdiler.» (30)

Bu bağlanma kadınların elbette ki yalnız bilincini değiştirmede, erkeklerle ilişkilerinde de etkili oldu : «İkili insan ilişkileri de değişti. Sanırım bunlar genelde daha iyiye gitti. Devrimci bir süreç içinde düşün-

(29) E. Tolmie, Fleck : Profile of a Strike; bkz. Readings in Sociology : A Critical Perspective, Toronto 1982, S. 463f.

(30) M. Randall, Sandino's Daughters, Vancouver 1981, S. VI.

celer de değişiyor. Kadınlarda böyle oldu. Kadınlar bizim devrimimize mutfaklarda değil, savaşçılar olarak katıldılar. Politik hareketler içinde. Bu bize yepyeni deneyimler kazandırıyor. Kuşkusuz kadınlar savaş sırasında yeni görevler üstlendiler ve yüksek bir moral güç kazandılar, öyle ki kişisel ilişkiler içersinde de her erkek onlara değer vermek zorunda kaldı. Bir erkeğin dövmek ya da tartaklamak için savaşçı bir kadına el kaldırması akılsızlık olurdu.» (31)

Marksistler, tek başına sorunun nedenini bilmekle baskı ilişkilerini ortadan kaldırma yeteneğinin gelişmeyeceği kanısındadırlar. Değişim olanağı, gerçekleştirilebilir bir seçenek ve buna ulaştıracak araç da gerektirir. Marksistler için bu gelişen politik bilinç, dünyanın değişmesi için savaşma sürecinde doğar. Kadınlar bu savaşlarda, değişim olanağının, şimdiki sistem içersinde yapılabilecek değişikliklerin sınırlarının ve değişiklik yapabilme konusundaki kendi bireysel ve kolektif güçlerinin bilincine varırlar.

Üçüncü eleştiri noktası: Marksizm cinsellik alanı için kördür, kadın üstündeki özgül baskıyı yeterince incelemeyiz.

Cinsellik temasının ve cinsel eşitsizliğin, Marx'ın, Engels'in ve Lenin'in yapıtlarında merkezi temalar olmadığı doğrudur. Ama hepsi bununla uğraşmışlardır. Örneğin Lenin ev işleri üzerine klasik bir değerlendirmeye yapmıştır (sosyalist - feminist literatürde merkezi bir sorun) : «Bütün kurtuluş yasalarına karşın kadının eskisi gibi ev kölesi olarak kalıyor, çünkü, onu mutfığa ve çocuk odasına zincirleyen ve üreticilikten adeta barbarca uzak, ayrıntılarda kalan, sinir bozucu, köreltici, küçültücü bir çalışmayla yaratıcı gücünü te-

(31) Age. S. 56.

lef eden ev idaresinin küçük işleriyle ezilmekte, boğulmakta, köretilmekte, aşağılanmaktadır. Kadının gerçek kurtuluşu, gerçek komünizm, bu küçük ev idaresi işlerine karşı kitlesel savaş (devletin dümenindeki proletaryanın öncülüğü altında) ya da daha doğrusu bunun kitlesel biçimde sosyalist büyük ekonomiye dönüşümü nerede ve ne zaman başlarsa, ancak orada ve o zaman başlayacaktır.» (32)

Kadının eşitliği için ilk ortaya çıkanlar komünistlerdi. Anayasasında kadınların tam haklarını garantiye alan ilk ülke de doğal olarak Sovyetler Birliği oldu. Ama klasikler kadın sorununu incelememiş olsalar bile, bu, onların çözümlemelerinin geçerliğini saptamak için ölçüt olmazdı. Yerçekimi yasası, Newton bunu kullanarak jet uçağıyla ya da şişirme ördeklerle uğraşmadı diye basitçe olumsuzlanamaz. Ama kuramın bunda da kullanılabilmesi onun geçerliğini güçlendirir. Benzer biçimde, marksizmin kadının bugünkü durumunu köklü bir biçimde açıklayabilmesi olgusu, bu kuramın ne kadar kapsayıcı olduğunu gösterir.

Bütün bilimlerdeki gibi marksizmin yasaları da en genel biçimiyle konur. Bugünkü marksistler bu yasaları bugünkü toplumsal sorunlara uygulamak zorundadırlar. Böylece, bütün diğer bilimlerde de olduğu gibi marksizm sürekli büyür ve gelişir.

Dördüncü eleştiri noktası: Marksizm doğru olmaz, çünkü sosyalist ülkelerde de hâlâ cinsiyetçilik var.

Bütün sosyalist ülkelerde cinsiyetçiliğin bazı görünümelerini bulmak hiç kuşkusuz mümkündür. Ama, üretim araçlarındaki özel mülkiyetin kalkmasını otomatik veya mekanik olarak hemen cinslerin eşitsizli-

(32) Lenin, Werke, Bd. 29, S. 419. (Türkçesi : V. İ. Lenin, Kadınların Kurtuluşu, Günce Yayınları 1975, S. 88)

ğinin kalkması izlemez. Sömürüye dayalı sınıflı toplumun yok edilmesi, cinsiyetçiliğin yok edilmesinin ön koşullarını yaratır. «Kadının Kurtuluşunun Ekonomi-Politigi» adlı klasiginde Benston şöyle yazıyor: «Kadınların ikincil bir rolü olması gerektiğı düşüncesi toplumda derin kökler salmıştır ve bunu yok etmek büyük çabalar gerektirir. Ama ne zaman ki bu düşünciyi var eden ve destekleyen yapılar değişir, ancak ve ancak o zaman ilerleme kaybedebiliriz.» (33)

Şu halde çelişki sosyalizmde de vardır, ne ki sınıf çatışkısının yok edilmesiyle bu çelişkinin uzlaşmaz karakteri de yok edilmiş olur. Başka sözcüklerle, şimdi devlet gücünü elinde bulunduran işçi sınıfının, cinsiyetçiliğin varlığını sürdürmesinden maddi hiçbir çıkarı yoktur. Sosyalist bir ülkede tam cinsel eşitliğin gelişme temposu birçok etkene bağlıdır. En önemli etken de devrim anında ekonomik gelişmişliğin düzeyidir. Marksizmin sosyalist topluma ilişkin geçerliğı, orada cinsiyetçilik olup olmadığı sorusuna göre değil, bunun orada, ekonomik bakımdan karşılaştırılabilecek kapitalist ülkelere göre daha güçlü mü yoksa daha zayıf mı görüldüğü ve uzun vadede arttığı mı yoksa azaldığı mı sorusuna göre belirlenir. Her iki soru için de gerçek yanıtın her zaman sonuncular olduğunu gösteren yığınla kanıt vardır.

Beşinci ve altıncı eleştiri noktaları: Marksizm erkeklerce formüle edilmiş bir kuramdır ve birçok marksist cinsiyetçidir.

Bu, kuramın kendisinin incelenmesi değil, marksistlere kişisel saldırıdır. Dolayısıyla da kuramın bilimsel geçerliğı ya da geçersizliğı konusunda hiçbir anlam taşımaz.

(33) M. Benston, age. S. 194.

SOSYALİST - FEMİNİST KURAMIN VARGILARI

Hemen hemen bütün sosyalist - feminist yazarların son satırları, kapitalist toplumun değişmesi için en devrimci güç olarak «kadınların» merkezi önemini marksist yöntemlerle «göstermekten» oluşur. Burada çoğunlukla, kadının evdeki çalışmasının kapitalizmi ayakta tutan ilk etken olduğu anlatılmaya çalışılır. Örneğin Luxton'da şöyle geçiyor bu : «Ev işi, ücretli emek ve sermaye ilişkilerinin zorunlu tamamlayıcısı olarak sınıai kapitalizminin **merkezi** bir sürecidir.» (34)

Başka yazarlar da, kadının kapitalizmde yedek sanayi ordusu olma rolünü ön plana çıkarmaktalar : «Genelinde sosyalistler kadın üstündeki baskıya karşı savaşı kapitalizme karşı savaşın merkezi bir unsuru olarak görmüyorlar. Kapitalizmde kadın üstündeki baskıya ilişkin, kapitalizmin **özünün ataerki** olduğunu gösteren bir kuram, kapitalist kurumların ve ilişkilerin değiştirilmesi savaşıyla feminist politik pratik arasındaki ilintiyi değiştirebilirdi. Kadının marjinalleştirilmesinin ve yedek sanayi ordusu olarak işlevinin kapitalizmin tarihsel gelişmesinde ve bugünkü biçiminde merkezi bir karakteristik oluşturduğu doğruysa, kadın üstündeki baskıya ve bu toplumdaki kenar konumumuza karşı savaş da antikapitalist bir savaştır.» (35)

Eisenstein gibi başka yazarlar da, kadınların devrimci potansiyelini göstermek için gene Marx'ın yabancılaşma kuramına dayanıyorlar : Marx'a göre, bilinci sınıf ilintisi belirler, ama biz bu belirlemeyi devrimci,

(34) M. Luxton, *More than a Labour of Love-Three Generations of Women's Work in the Home*, Toronto 1980, S. 17.

(35) I. Young, *Beyond the Unhappy Marriage : A Critique of the Dual Systems Theory*; bkz. L. Sargent, age. S. 64.

ontolojik yöntemlerle genişletebiliriz. Kadının, cins ilintisiyle de belirlendiğini söyleyecek olursak, o zaman onun bilincini ataerkil ilişkiler belirler ve böylece bunların onun devrimci potansiyeli için bir ağırlığı olur. İnsanların gerçek durumuyla (var olan), olabirlikler (öz) arasındaki çatışıklarda yansıyan devrimci potansiyeli görmekle, ataerkil ilişkilerin insan yapısının gelişmesine nasıl ket vurduğunu anlayabiliriz. Bu anlamda tasarımılanacak bir insan yaşamı, kadınların ve erkeklerin devrimci potansiyelini gösterir.» (36)

Hatta bir yazar, kadınların devrimci potansiyelini kişilikteki farklılıklara bağıyor: «... şimdiki işbölümünde de, açık bir gerçeklik olan beylik erkek ve kadın kişilikleri yaratılıp yeniden üretilmeye devam ettikçe, kadınlar birisinin çıkıp onları sınıf baskısından kurtarmasını erkeklerden bekleyemezler... Bu yüzden de kadınlar, yalnız ataerkilliğe karşı savaşta değil, erkeklerin ataerkilliğin ve sermayenin denetiminden, ayrıca başkalarının çeşitli türlerde baskı altına alınması yoluyla güç ilişkilerinin devam ettirilmesinden sağladıkları temel çıkarlarına karşı savaşta da öncülüğü üstlenmek durumundadırlar... Bu tarihsel çağda artık kadınlar devrimci gruptur.» (37)

Bu temel düşünce, kimi zaman daha çok, kimi zaman daha az dolaylı olarak sürekli tekrarlanır. Kadının rolü kapitalizmde merkezi bir roldür, bunun için de onun ortadan kaldırılmasında en önemli, hatta belki de sürükleyici gücün katman olarak kadınlar olması gerekir. Bu, işçi sınıfının tümüyle hiçe sayıldığı anlamına gelmiyor. Ama kapitalist toplumda en devrimci gücün işçi sınıfı olduğu biçimindeki marksist an-

(36) Eisenstein, age. S. 159.

(37) S. Harding, age. S. 159.

layışı bu yazarlardan hiçbirisi paylaşmıyor. Onların çözümlerlerinde işçi sınıfı gerçi kapitalizme karşı savaşılabılır ama, ataerkilliğe karşı savaşılamaz, gerçi sömürüye karşı savaşılabılır ama baskıya karşı savaşılamaz, gerçi işyerindeki kötü koşullara karşı savaşılabılır ama aile içindeki duruma savaşılamaz. Buna göre de, kadın hareketi işçi sınıfı örgütleriyle ittifaka girebilir ama, hiçbir zaman onların karşısında ikinci sırada olamaz.

Klasik marksistler de bir yandan güçlü, bağımsız bir kadın hareketini savunurlarken, aynı zamanda kadın hareketinin gücüyle işçi sınıfının gücü arasındaki diyalektik ilişkiyi de kavrarlar.

Kadın hareketi yapısal olarak özerk olmalıdır, ama eğer hedeflerini doğrudan işçi kadınların gerçek ihtiyaçları üzerine oturtmazsa kadın kitlesine hiçbir zaman ulaşamaz. Marksistler için eşitlik savaşı, aynı zamanda sınıf savaşı anlamına gelir.

SOSYALİST - FEMİNİST KURAMIN SONUÇLARI

Bu kuram, antikapitalist ve antiemperyalist olmasına karşın, klasik marksizmin temel ilkelerini reddeder. Bu kuramın sonuçları, kendisinden önceki birçok marksizm revizyonunun sonuçlarıyla denk düşer: Erkek ve kadın işçilerin gerçekten devrimci bir hareket içinde birleşme ya da ilerici reformlar için birlikte güçlenme olanağı zayıflatılır, insanlar asıl sorundan sapıtılır ve güçlü antikomünizmin esasen destek aldığı yan sorulara yöneltilir.

Sosyalist feminizmin değerlendirilmesinde, çoğu kuramcının orta tabaka kökenli olması dikkat çekici-

dir. Tarihte bu katman her zaman, özellikle de daha hızlı değişme dönemlerinde, tam karşıt konumlardaki ana sınıfların çekişmesini açıkça hissetmiştir. Bazı kadınlar için bu çelişki özellikle keskindir : Bir yandan, toplumdaki yerleri dolayısıyla belli çıkarları ve ayrıcalıkları ve bu arada belli bir dünya görüşleri vardır, öte yandan, cinsiyetleri dolayısıyla bu çıkarları gerçekten savunmaları engellenmektedir ve baskıyı da yaşamışlardır. Sosyalist feminizm, karşıt yönlerden gelen bu baskıyla uzlaşmayı mümkün kılan bir çerçeve-kuramdır. Kadınlar burada, **onların** katmanından olan kadınların baskıyı yaşadıkları alanda, yani ailede, cinsellikte ve insanlararası ilişkilerde yoğunlaşırken, cinsiyetçiliğin tümüyle yok edilmesini isteyebilirler. Her kapitalizmin ortadan kaldırılmasını isteyebilir hem de işçi sınıfının öncü rolünü reddedebilirler. Hem sistem içersinde bazı reformları destekleyebilir hem de devrimci amaçlar izleyen ve kapitalizm ve emperyalizme karşı başarılı bir savaş geleneği sergileyen işçi sınıfı partilerini reddedebilirler. Hem cinsiyetçilikten arınmış yeni bir toplum ('sosyalizm' denen) isteyebilirler hem de kendileri ciddi hiçbir çözüm önerisi getirmeksizin, reel sosyalizm ülkelerini reddedebilirler.

Bu noktada, **kuram olarak** sosyalist feminizme yöneltilen eleştirinin, tek tek sosyalist feministlere yönelik kişisel eleştiri barındırmadığı açıklığa kavuşmalıdır. Adı geçen yazarların ya da onların yandaşlarının ciddiliği ve bilinçli motivasyonu tartışma konusu edilmiyor. Ama marksistler, bir toplumsal kuramın öznel niyetini değil, topluca nesnel sonuçlarını değerlendirmek zorundadırlar. Sosyalist feminizmin sonuçları ise, ne yazık ki çoğu zaman, kuramcılarının formüle ettikleri ya da yöneldikleri amaçlardan çok uzağa düşüyor.

SONUÇ

Bu açıklamaların başında, cinslerin eşitsizliğini çözümlleyen mevcut çerçeve - kuramların geçerliğini değerlendirmenin önemli olduğunu vurguladık. Bu, kimileri için bazen akademik bir sorun olabilir; kimileri içinse, örneğin şu anda Güney Afrika'da zorba, faşist, ırkçı ve cinsiyetçi bir ırk ayrımcılığı rejiminden kurtulmak isteyenler gibi, kadınlar için bu sorun hiç de akademik değildir. Bu kadınların, gerek içinde bulundukları durumun nedenlerine ilişkin değerlendirmelerine, gerekse de var olan değişme yöntemlerine bağlı olarak, en iyi savaş biçimi konusunda verecekleri kararın bu kadınlar için bir ölüm kalım sorunu anlamına geldiği açıktır. Bu bağlamda, doğru çerçeve - kuramın çok net ayırt edilmesi gereklidir:

«Güney Afrika'da kadınlar, yani, ırk ayrımcı devlet içinde en çok saldırı görebilecek olan kesim, kendi yaşadıkları özgül baskıyı çok aşan bir savaşa girmeye zorlanmışlardır. Güney Afrikalı kadınların eşit şansla eşit yurttaşlar olarak tanınma savaşları ilk elde şu anlama geliyor: **Ulusal kurtuluş için ırk ayrımcılığına karşı savaş.** Önce birinin, sonra öbürünün gerçekleştirilebilmesi hiç sorun değildir. Irk ayrımcılığına karşı savaşın utkusu, kadının toplumsal konumundaki bütün değişikliklerin mutlak koşuludur. Kadınların savaşa katılmaları, onların yalnız bütün Güney Afrika'nın ırk ayrımı lanetinden kurtulması isteklerini göstermez, aynı zamanda kadın olarak toplumsal yerlerinden hiç hoşnut olmadıklarını da gösterir.» ⁽³⁸⁾

Bu bağlamda sosyalist feministlerin egemen sınıfla «aynı çatı altında olan» erkekler, dünya çapında

(38) H. Bernstein, *For their Triumphs and for their Tears*, London 1975, S. 59.

«kızkardeşler» birlikleri (baskıyı ortak yaşayan beyaz ve siyah kadınlar), kapitalist toplumda kadını baskı altına alan ailenin merkezi önemi, değişme yöntemi olarak «özdeneyim»in öncelikli önemi biçimindeki anlayışı iflas etmektedir - bu bağlamda, düşünülenler gerçeklikten çok uzak görünmektedir. Güney Afrika'nın kurtuluşu savaşı ancak bu baskı sistemini reddeden bütün güçlerin birliğiyle kazanılabilir ve bu savaşın başarısı Güney Afrikalı kadınların kurtuluşunun da koşullarını yaratır.

Güney Afrika örneği, sosyalist feminist kuramın kullanılabilirliğinin sınırlı olduğunu gösteriyor, oysa başta da söylediğimiz gibi her çerçeve - kuramın değeri onun bütünleştirme gücünde ve genelgeçerliğinde yatar. Özellikle de sosyalist feminizmin onca önemli unsuru olan, kapitalizmin dayanağı olarak ev kadını rolünün ve ailenin merkezi önemi olduğu değerlendirilmesi, Güney Afrika koşullarına uygulanamıyor. Kapitalistlere işgücü gereklidir, ama bu işgücünün yeniden nasıl üretildiği ve korunduğu onlar için hemen hiç fark etmez. Güney Afrika'da siyahların ev yaşamı devlet tarafından sistemli bir biçimde **yok edilmiş** ve yerine, beyaz işverenlerce kullanılan işgücünü korumak için, cinslere göre ayrılmış merkezi konutlar getirilmiştir. Bu durumda aile, kadının baskı altına alındığı merkez değil, gerçekte, potansiyel bir birlik ve güç kaynağı olmaktadır... (39)

(39) Bkz. A. Davis, *Women, Race and Class*, New York 1981, S. 235.

MARKSİSTLER VE KADIN HAREKETİ

(Alman Komünistlerinin Kadın Hareketine Bakışı)

MARKSİSTLER VE KADIN HAREKETİ

(Alman Komünistlerinin Kadın Hareketine Bakışı)

Demokratik kadın hareketi en önemli toplumsal hareketlerden biridir. Bu hareket, köklü bilinç değişimlerine yol açtı. Yeni mücadele biçimleri yarattı. milyonlarca kadının, kişisel, sosyal ve politik çıkarları için hareketlenmelerini sağladı.

Sorular :

- Demokratik kadın hareketi nasıl doğdu?
- Yakın tarihlerde mi doğdu, yoksa kökleri onlarca yıl gerilere mi uzanıyor?
- Demokratik kadın hareketinin gelişmesinde bir süreklilik var mıdır?
- Demokratik kadın hareketi kapsamına kimler girer?
- Demokratik kadın hareketini hangi farklı akımlar ve kümelenmeler oluşturuyor?
- Neden **demokratik** kadın hareketi diye vurguluyoruz?
- İşçi kadın hareketi, sendikal kadın hareketi, devrimci kadın hareketi üzerine ne biliyoruz?
- Feminizm kadın sorununa nasıl yaklaşıyor?
- Feminizm karşısında hangi eleştirel konumları alıyoruz?
- Eşitlik savaşında hangi ortaklıkları bulmaya çalışıyoruz?

- Neden feministlerle ittifakı savunuyoruz?
- kendi sıralarımızda kadın düşmanı kalıntıların nasıl savaşıyoruz?
- Partinin kadın programıyla, parti programıyla, 8. Parti Kongresi tezleriyle nasıl çalışıyoruz?

I. DEMOKRATİK KADIN HAREKETİNİN YÜKSELİŞİ VE ÇEŞİTLİLİĞİ

Diğer kapitalist ülkelerdekine benzer biçimde Federal Almanya'da da 60'lı yılların sonu ve 70'lerin başında kadınların demokratik savaşımında gözle görülür bir genişleme olur. Bu her şeyden önce, 218 no'lu maddenin iptali ve gebeliğin ortadan kaldırılmasında süre belirlenmesi için verilen savaşımın çeşitli eylemlerinde belirginleşir. 1968'de yeni kurulan AKP (Alman Komünist Partisi), kadınlara ilişkin ilk istemlerini açıklar. Uluslararası Kadınlar Günü gelenegini yeniden yükseltir. Daha 1969'da DGB'nin ⁽⁴⁰⁾ ilk kadın programı ortaya çıkar. 1972'de DGB - Kadın İşçiler Yılı düzenlenir. 1975, Birleşmiş Milletler Kadın Yılı'dır; erkek baskısına, tahakküme karşı feminist kıpırdanmalar, kadın evlerinin açılması, ücret ayırımına karşı sendikal eylemler birbirini izler. Yani, kadın istemlerinin ve hareketlerinin canlanması için çok çeşitli sosyal zemin ve başlangıç noktası vardır ve bunlar çoğu kez somut istekten çok daha derindedir.

60'lı yıllarda her şeyden önce kadınların meslek sahibi olmalarında güçlü bir yükseliş olur. Üretimde ve diğer alanlarda gitgide daha çok kadın çalışmaya başlar, kadınların eğitim ve mesleki düzeyleri yükse-

(40) Alman Sendikalar Birliği

lir, ekonomik ve sosyal haklar çevresindeki savaşımları güçlenir, politik bilinçleri gelişir. Bütün kapitalist ülkelerdeki çalışan kadınlar, ücretlendirmedeki her tür ayrıma son verilmesini isterler, yurttaşlık haklarında tam eşitlik, anneliğin korunması için önlemler isterler. İşçilerin ve demokratik güçlerin savaşımlarına gitgide daha aktif katılırlar, gitgide artan sayılarda sendikalara girerler. Çalışmalarında kadınların eşitçe yer aldığı komünist ve işçi partileri bu istemleri canlı bir biçimde destekler ve kadının kurtuluş savaşını tüm demokratik hareketin önemli bir parçası olarak görürler.

Kadınların tam eşitliğinin yasalarla garanti edilmiş olduğu ve sürekli daha iyi koşullar sağlanmasına çalışılan sosyalist ülkeler örneğinin, kapitalist dünyadaki kadınların savaşımı için harekete geçirici bir önemi olmaktadır.

Sosyalist dönüşümler zemininde birçok kadının deneyim ufku genişler. Anlamlı bir yaşam biçimine duydukları istek giderek büyür. Yeni ihtiyaçlar doğar. Bu haklı istek ve ihtiyaçlar, toplumsal yaşamın bütün alanlarında eskisi gibi varlığını sürdüren kadın ayrımcılığı ve kadının haksızlığa uğramışlığıyla keskin çelişkiler içindedir. Bunlar, 50'li yıllardan kalma «ocak çekirgesi» ya da «seks bombası» gibi kadın imajlarıyla da bastırılamaz. Kadınların yeni ihtiyaçlarıyla gerçekte var olan ayırım ve baskı arasındaki çelişki, kapitalizmin gitgide artan bunalımlarıyla daha da keskinleşir. Bu da kadın hareketinde yeni bir yükselmeye yol açar.

O sıralar birçokları, geçen yüzyılın kadın hareketinden ya da bu yüzyılın ilk yarısındaki kadın hareketinden ayırım yaparak «yeni kadın hareketi»nden ya da «ikinci kadın hareketi»nden söz ederler. Bu kavramlar, Birinci Dünya Savaşı öncesinde, Weimar Cumhuriyeti sırasında ve antifaşist direniş savaşında bir proleter kadın hareketinin var olduğunu ve 1945'ten

sonra da işçi hareketine bağlı bir kadın hareketinin kesintisiz olarak çalışmaya devam ettiğini göz ardı etmektedir. Bugünkü kadın hareketinde yeni olan, hiç kuşkusuz, ücrete bağlı yeni orta katmanların kadınlarının yığınsal katılımı ve kadın hareketinin gitgide büyüyen bu katman içinde yaptığı güçlü zihinsel etkidir. Ama aynı zamanda, örgütlülük ve kadınların sendikalara katılımı da yeni boyutlara ulaşmıştır. Aynı biçimde, sendikal kadın hareketinin ve kadın hareketinin politik işçi hareketine bağlı kesimlerinin rolü ve etkisi de artmıştır. Biz kadın hareketinin yeni yükselişinden söz ederken ikisini de göz önüne alıyoruz, bununla, sağcı gruplar dışında bütün demokratik kadın hareketini kastediyoruz.

Ülkemizdeki kadın hareketi son derece renkli bir görüntü sergilemektedir. Hristiyan Kadın Grupları, Otonomlar, Kadın Evleri ve Kadın Projeleri, Kadın Barış Grupları, parti ve sendikaların kadın komiteleri, kadın merkezleri ve dernekleri bunlar arasında sayılabilir. Bu çeşitlilik içinde, hareketin farklı taraflarının aynı doğrultuya yönelmiş ya da hele birlikte ilerlemesinden söz edilebilir mi? Pratik gösteriyor ki, burada ve bugün elde edilmesi söz konusu güncel istemlerde, bunlar kadın hareketinin değişik kesimlerinde farklı ağırlıklar ve farklı öncelikler taşısa da, ortaklık üstün gelmektedir. Hepsi silahlanmaya ve roketlerin yerleştirilmesine karşı çıkıyorlar. Hepsi, bununla kadın sorunundaki kazanımlar da geriye döndürüleceğinden, CDU/CSU'nun sağa dönüş politikasına karşılar. Ücret eşitsizliği, çalışma sürelerinin kısaltılması, kalifiye eğitim, iş konularında sermayeye karşı verilen savaşında ortak amaçlar var; aynı biçimde, kadınlar için kolaylık sağlayıcı toplumsal düzenlemeler, kadın evlerinin ve kadın projelerinin desteklenmesi ve

finanse edilmesi, bugüne dek elde edilmiş reformların geri alınmasına karşı olarak 218 no'lu maddenin iptali, kadınların durumunu iyileştirmeye yönelik çok sayıda kültürel, politik, sosyal ve hukuksal istem çevresindeki savaşım da ortak amaçlar var. Kadın hareketinin bütün kesimleri, kadının gerek toplumdaki, gerekse kişisel ilişkilerde ve ailedeki bağımlılığını, istismar edilmesini, baskı altında tutulmasını ve ayırım görmesini ortadan kaldırma amacıyla birleşmişlerdir. Bu amaç, erkeklerin alışılmış ayrıcalıklarından vazgeçmek zorunda olmalarını da içine alır.

Günlük istemlerdeki benzerlikler ve ortaklıklar rastlantı değildir. Bunlar, kadın kitlesinin nesnel çıkarlarında gerçekte de var olan ortaklıkların ifadesidir. İnsan toplumunun her bireyi için uzayın askerileştirilmesinin ve bir atom savaşının engellenmesi bir zorunluluktur. Kadınların barıştan yana olmaları için tarihsel koşullar gereği başka özgül motifler de olmasına karşın, kadınlar bu çıkarı erkeklerle paylaşmaktalar. Sosyal durumları bakımından kadınların çoğu ya işçi sınıfının ya da halkın öteki emekçi kesimlerinin üyesidir. Onlar başkalarının işgücünü sömürerek yaşamıyor, kendi çalışmalarına dayanıyorlar. «Bir kendi ellerinin ve kafalarının emeğiyle yaşayan kadınlar vardır, bir de kocalarının parasıyla yaşayanlar.» (41)

Çalışan halkın kadınlarının çalışan halkın erkekleriyle paylaştığı politik ve sosyal baskıya, bir de bütün kadınlar için ortak olan, cinse özgü ayırım ve baskı eklenir. Ancak bu, sosyal konuma göre çok farklı biçimlerde yaşanır. Hiç kuşkusuz, egemen sınıftan olan kadın azınlığı da belli ayrımlar görmektedir ve kendi katmanından olan erkeklere göre daha küçük

(41) Für eine demokratische Frauenpolitik. Grundsätze und Forderungen der Deutschen Kommunistischen Partei, S. 17. (Demokratik bir kadın politikası için. Alman Komünist Partisi'nin ilkeleri ve istemleri.)

bir rolle yetinmiştir. Gene de cinsiyete bağılı bu haksızlık, sosyal koşullu ayrıcalıklarla bol bol telafi edilmiştir. Egemen sınıfın kadınları genelinde ekonomik bakımdan güvence altındadırlar ve en azından maddi açıdan erkeklerin lutfuna bağımlı değildirler. Onlar sosyal ayrıcalıklarının tadını çıkarırlar ve toplumsal hiyerarşide yalnız hemcinslerinin oluşturduğu kitlenin değil, erkekler kitlesinin de çok yukarısındadırlar. Gerçekte cinse özgü baskıdan ilk sırada zarar görenler, çalışan halkın kadınlarıdır. Onların büyük bölümünün, kendisi çalışıp böylelikle erkekten ekonomik bakımdan bağımsız olma hakları sürekli olarak ya da en azından bir zaman için engellenmiştir. İlk kapitalist toplumlardan miras kalan erkek ayrıcalıkları, kapitalist toplumda her şeyden önce sermayenin yararına, sömürünün artırılması işlevini görür, işçi sınıfının ve tekelci olmayan diğer katmanların bölünmesine ve zihinsel olarak geri kalmasına yarar. İlk elde çalışan halkın kadınlarının zarar gördüğü, bugünkü kadın hareketinin çeşitli alanlarındaki aktif kadınların öncelikle işçi sınıfından ve ücrete bağılı yeni orta katmanlardan gelen kadınlar olmasında da dile gelir. Bu kadınların çoğu, hem kadın hareketi içinde hem de işçi hareketi ya da öteki sosyal hareketler içinde yer almışlardır.

Eğer CDU komutasındaki Alman hükümeti sağa dönüş politikasıyla işçi sınıfının savaş koşullarını temelden kötüleştirmek amacını izler ve aynı zamanda bütün kadın hareketinin son 15 yılda ulaştığı bilinçlenmeye ve yaptığı ilerlemeye saldırıya geçerse, sağa karşı geniş bir ittifak zorunluluğu da açıkça sıkıştırılmaya başlar. Bu nedenle AKP, demokratik kadın hareketinin bütün kesimlerinin ortak yürümesini ve kadın hareketiyle işçi hareketinin ittifakını savunmaktadır.

İttifaklara girmek, hiçbir biçimde, mevcut ayrılıkları hasır altı etmek anlamına gelmez. Biz şimdiye dek, istemlerdeki, bizim görüşümüzün üstüne çıkan ortaklıkları vurguladık. Kadın hareketinin çeşitli kesimleri arasında, çeşitli istemlere verilen ağırlıklarda olduğu kadar, her şeyden önce, kadın üstündeki baskının nedenleri konusundaki kuramlarda ve buradan çıkararak oluşan, kadının kurtuluşuna ilişkin düşüncelerde ayrılık vardır.

Toplum pedagogu bir kadının, bir kadın evi için çalışma ve bir kadın evine bağlanma olanağı, metal işçisi bir kadına göre çok daha fazla olacaktır. Metal işçisi kadın, doğrudan etkilenmesi dolayısıyla, ücret eşitliği ve çalışma sürelerinin kısaltılması için verilen savaşı daha acil görecektir. AKP için, işçi sınıfının partisi olarak, çalışan kadınların istemleri her zaman ön plandadır. Bu, her iki etki alanının ve her iki alanda mevcut istemlerin elde edilmesinin ortak çıkarlar içinde olmasını hiç değiştirmez.

Öncelikteki ayrılıklar tümüyle aşılabilir olurken, kadın üstündeki baskı ve kadının kurtuluşu üzerine kuramsal yaklaşımlarda durum çok farklı olmaktadır. Federal Almanya'nın önde gelen feministlerinden biri olan Alice Schwarzer, «Rote Blaetter» adlı öğrenci dergisiyle yaptığı bir söyleşide ittifak politikası üzerine görüşlerini şöyle açıklıyor: «Sola angaje olmuş bir kadın, 'kadın olmam olgusu beni düşündürüyor, feminizmle ilgiliyim,' diyor, bu kadın feminist olmaktan henüz çok uzaktır. Bunu kendimi haklı gördüğümünden değil, ayrılıkları açığa çıkarmak için söylüyorum, kendine mal etme denemelerini engellemek için. Bizde bir parça politik kültürsüzlük var herhalde ki, ayrılıklara ve farklı önceliklere katlanılamıyor... Açık ittifak politikası; sivrilikleri törpüleme ve emir altına girme olmaksızın, karşılıklı çıkarlara ve saygıya dayalı tartış-

malar... Benim bu konudaki deneyimlerim apaçık çok kötü. Çok geniş bir hoşgörü vazediyor değilim. Doğal olarak ben radikal feminizmden bütün kadınları ikna etmek isterim. Ama gel gör ki bu bile böyle değil. İşte onun için de ben şunu düşünüyorum: Aramıza aşılmaz sınırlar koymak ve birbirimize karşı tavır almak yerine, biz feministler bir yanda, solcu kadınlar öbür yanda, farklılığımızla ittifaklar içinde olalım ve birbirimizden bir şeyler öğrenelim.» (42)

Marksist bakış açısından biz, ittifak politikasının kendine mal etme ya da ideolojik «birlik bulamacı»yla hiçbir ilgisi olmadığı, tersine, kuramsal ayrılıklar çevresinde kardeşçe sürdürülen fikir tartışmasını içine alması gerektiği görüşünde Alice Schwarzer'i kayıtsız şartsız onaylayabiliriz. Ancak böyle ustalaşılabilir ve bilinç ancak böyle gelişir.

II. MARKSİZM VE FEMİNİZM İKİ AYRI KURAM

1. FEMİNİZM NEDİR?

Çoğu kadın, feminizmi kısaca, «kadınların sorunları çevresinde savaşçı bağlanma» olarak anlıyor. Feminist kuramla uzaktan yakından uğraşmadığı halde kendini feminist olarak gören kadın az değil. Kimileri içinse, kadınların kurtuluşu için her teorik ve pratik uğraşı, «feminizm»dir. Bu kavramın bu kadar geniş yorumlanması, 60'lı yılların sonu ve 70'lerin başında kadın hareketinde ortaya çıkan ve feminist kuram oluşturma yükselişiyle at başı giden yükselişle bağlantılıdır. 70'li yıllarda birçok ülkede feminizm üzerine kitaplar yığinsal baskılar yaptı. Kadın üstündeki baskı-

(42) «Rote Blaetter», 2-3/1985.

nın tekil görünümleri üzerine feminist görüşler ve incelemeler, sanat ve edebiyat ürünlerinin, filmlerin ve kitle iletişim araçlarının esin kaynağı oluyor. Feminizm, kadının durumunun ortaya çıkması, kadınların hareketlenmesi ve bilinçlenmesi konularında çok şey başarıyor. Böyle olunca, kadın hareketinin taraflarının kadın hareketine toptan «feminist» değeri biçmeleri de şaşılacak bir şey değil. Ancak böyle yorumlarda, kadın çalışmasının ve kadın hareketinin başka kaynakları, başka gelenek ve alanları göz ardı edilmiş oluyor. Marksist kuram için, bugünkü feminizmin ortaya çıkması, kadın sorununun araştırılmasında ve dikkate alınmasında yeni, özgün çabalar gösterilmesi için ilginç bir meydan okuma ve dürtü olmuştur. Proleter kadın hareketinin teorik ve pratik mirasının güçlenmiş bir biçimde işlenmesi de buna girer. Kadın sorununa ilişkin temel marksist konumlar, devrimci işçi hareketiyle birlikte doğdu ve gelişti. Bunun şekillenmesi ve gelişmesini sürdürmesi, gerek işçi hareketi içindeki reformizmle tartışarak, gerekse burjuva kadın hareketinin görüşleriyle tartışarak oldu. Kadının özgürlüğüne kavuşmasına ilişkin marksist kurama öncülük eden, Engels'in «Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni», August Bebel'in «Kadın ve Sosyalizm»i gibi yapıtlarla Clara Zetkin'in sayısız yazısıdır.

AKP'nin 1983'te çıkan yeni programı, Almanya marksistleri ve komünistlerinin, kadınların yaşam ve çalışma koşullarının yeni gelişmelerini hesaba katabilme, demokratik kadın hareketinin diğer kesimlerini dürtülerini yaratıcı bir biçimde işleme ve yeni sorulara cevap verebilme yeteneklerini gösteriyor. İşçi hareketinin diğer kesimlerinde de proleter kadın hareketinin belli gelenekleri, özellikle de 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü geleneği yeniden benimseniyor.

Feminist kuramlar bütünsel değildir ve çelişkili-
dir. Ama, gerek 1900'lerdeki burjuva kadın hareketi-
nin «geleneksel feminizmi»yle, gerekse de marksizmle
aralarına sınır koymaları, bütün feminist yazarların
ortak yanısıdır. «Geleneksel kadın hakçılığı» sonuçta
kadının eşit konumuna var olan sistem içersinde ulaş-
maya çalışırken, bugünkü yeni feminizm, sistemin or-
tadan kaldırılması için, çoğunlukla da «kadın devrimi»
diye adlandırılan köklü bir dönüşüm için ortaya çık-
maktadır. Ortadan kaldırılacak olan sistem de ataer-
killiktir.

«Sistem» kavramının kullanılması, bugünkü femi-
nizmin, içinde kadın üstündeki baskının da bulundu-
ğu bütün toplumsal ilişkilere değgin bir kurama sahip
olma isteğini belirtiyor. Hazır marksizmde böyle bir
kuram varken bu yaklaşım, marksizmle arasına sınır
koymak ve yarışmak anlamına gelir. Biz aşağıdaki bö-
lümelerde feminizle tartışırken bununla, marksizmle bi-
linçli bir yarış içinde olan bu kuram oluşumunu ve
marksizmden sapmış yaklaşımları kastediyoruz.

2. KONUMLARIN KARŞILIĞI

*Feminizmle marksizm arasındaki tartışmanın merkezinde,
kadın üstündeki baskının nedenlerine ilişkin soru vardır. Bun-
lar toplumun sınıflara bölünmüşlüğünde mi aranacak, yoksa
erkek egemenliğinde, ataerkillikte mi? Ünlü Amerikalı kadın
yazar Shulamit Firestone'un aşağıda aktarılan parçası buna bu-
günkü feministlerin tipik yanıtıdır :*

*«Sınıf çözümlemesi (Friedrich Engels'inki) mükemmel bir
başarıdır, ama sınırları vardır : Tarihin diyalektiğinde cinsiye-
te ilişkin bütün üstyapı eksiktir, Engels bunu zaman zaman
belli belirsiz sezer ama, cinslere yalnızca bir ekonomik filtre*

ardından bakmayı başarabildiği için, gerçek durumu ayırt etmesi mümkün olmaz. Kuşkusuz Engels, erkekle kadın arasındaki ilk işbölümünün çocukların yetiştirilmesi amacına dayanıldığını saptamıştır; ailede erkek kapitalistti, kadın üretim aracı, çocuklar da ürünler ve önemli bir tür ekonomi dalının yeniden üretimiydi» (43)

S. Firestone böylece, kadın üstündeki baskının doğuşunun tek nedenini, insanlığın ilk tarihinde, daha doğrusu ailede kadınla erkek arasındaki ilk işbölümünde görüyor. Firestone'a göre bu işbölümü, erkekle kadın arasındaki biyolojik farklılıktan, kadının çocuk doğurma yetisinden kaynaklanıyor.

Bu, biyolojik bir insan resmidir ve sonuçta, kadını ve cinselliği çocuk üretme açısına mahkûm eden tutucuların insan resminden hiçbir farkı yoktur.

Marksist açıklama bu biyolojik açıklamanın tam karşısında yer alır: «Kadın, ilk toplumda sahip olduğu etkinliğini ve önemli yerini insanlık tarihinde çok eskilerde yitirdi. Üretici güçlerin gelişmesiyle erkek daha güçlü bir ekonomik konum elde ederken, cinsler arasındaki doğal işbölümü ve toplumsal işbölümleri kadının zararına işledi. Bu, özel mülkiyetin ortaya çıkması ve sınıfların doğmasıyla birlikte oldu. Toplumun babalığa göre örgütlenmesi, ataerkillik yerleşti. Kadının ikincil yeri, özel mülkiyete ve sömürüye dayalı bütün toplumların yapısal bir karakteristiği oldu.» (44)

Feminist açıklama, insanın biyolojik yeniden üretim alanını toplumsal olgudan soyutlayarak incelerken, marksizm bunu tüm toplumsal-maddi temele oturtur. Maddi temelden, toplumsal yaşamlarının üretimi ve yeniden üretiminde insanların girdikleri ilişkiler sistemini anlıyoruz. Friedrich Engels «Ailenin,

(43) Bkz. Jutta Menschik, Grundlagentexte S. 257.

(44) Frauenprogramm der AKP (Alman Komünist Partisi) S. 11.

Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni»nde, kadın üstündeki baskının da içinde doğmuş olduğu bu maddi koşullar bütününcü inceler. Burada ortaya çıkar ki, insanın biyolojik özellikleri gerçik bir rol oynamaktadır, ama bu rol sonuç belirleyici bir rol değildir ve her şeyden önce de bu özellikler toplumsal olarak biçimlendirilmiş değildir. Bu yüzden, erkekle kadın arasındaki, doğurma yetisinden kaynaklanan işbölümü, kadının ev işleriyle, erkeğin de avla görevli olması hiç de bütün zamanlarda kadının zararına olmamıştır. Tam tersine. Tarımla uğraşan kabilelerde bu, kadınlara önceleri çok saygın bir yer sağlamıştır. Ancak toplumsal işbölümleriyle birlikte —belli kabilelerin hayvancılıkta, ötekilerin de tarımda uzmanlaşması gibi— insan işgücünün, kendi yaşamını sürdürmek için gerekli olan dan daha fazlasını üretmesine yol açan koşullar doğmuştur. Bu üretim fazlası özel mülkiyetin doğuşunun temeli olacaktır. Ama bu, erkeğin ellerindeydi, hayvan yetiştirmek onun alanı olmuştu. Hayvanlar ödeme aracı haline geldi, tutsaklar köleler haline getirildi, çünkü hayvanların bakımı için işgücü gerekiyordu, ayrıca çekim hayvanlarının kullanılmaya başlamasıyla tarım da farklılaşıyordu.

Ataerkillik de özel mülkiyetin ve köleci toplumun bu oluşma sürecinde doğdu: Üretim araçlarının tek sahibi haline gelen erkek, mirasçılarının kendi çocukları olmasını garantiye almak istedi. Şu halde kadın üstündeki baskının doğuşunda asıl belirleyici olan, biyolojik farklılıklar ya da coğrafya ve iklim koşulları gibi doğal etkenler değil, son çözümlemede toplumsal ilişkilerdir, hiç kuşku yok doğal olarak değil, insanın eylemiyle tarihsel olarak oluşmuş üretim ilişkileridir.

Özel mülkiyetle birlikte doğan ataerkil yapılar, köleci toplumu izleyen sınıflı toplumlarda her defasında

değişen biçimlere büründürüldü ve ilgili sömürücü sınıfın yararına olarak hep yeniden üretildi.

Biyolojik açıklamayla kadın üstündeki baskı «doğanın verdiği» bir şey gibi görüldüğü için, kadın sorununun kökeni konusunda böyle biyolojik açıklamayı reddeden feministler de vardır. Böylelikle bazı Alman feministleri Shulamit Firestone'dan ayrılıyorlar; hatta kimileri, doğal işbölümü kavramını kullandıkları için marksist klasiklerde bile bir biyolojilik kokusu alıyorlar. Ama böyle yazarlar, sözgelimi ünlü Alman feministi Ursula Scheu gibi, kadın sorununun tarihsel kökeni konusunda kendileri hiçbir açıklama getirmediler. İncelemelerinde basitçe, toplumda kadınların zararına işleyen ve cinsiyete özgü bir işbölümünün varlığından yola çıkıyor ve bunun, erkek ve kadının yapılarından değil, toplumsal koşullardan kaynaklandığını ileri sürüyorlar. Ama ataerkilliğin doğuşu, gelişmesi ve kökleşmesinin ekonomik temele nasıl bağlandığı sorusuna onlar da yanıt veremiyorlar. Oysa, bir cevap denemesine girişmiş olan Shulamit Firestone'un ki gibi konumlarla tartışmak ancak böyle mümkündür.

Bu açıklamaların her duruma uygulanabilir olmadığı ve marksist çözümlemelerin yerine geçirilemeyeceği özellikle iki noktada ortaya çıkıyor :

Birincisi : *Kadın üstündeki baskının biyolojik farklılığa indirgenmesiyle, insanlığın ilk tarihinde, ataerkillikten önce, ortak mülkiyet temeline dayalı ilk toplumlarda her iki cinsin de niçin eşit olduğu açıklanamıyor.*

İkincisi : *Bu yaklaşımla, üretici güçlerin gelişmesinin bugünkü aşamasında biyolojik farklılıkların kadının ekonomide, politika ve kültürde eşit yeri olmasına artık engel oluşturmaması gerektiği halde kadın üstündeki baskının bugünkü kapitalist toplumda niçin varlığını sürdürdüğü de açıklanamıyor.*

Bugünkü durum üstüne Shulamit Firestone kendisi de şunları söylüyor: «Güç ilişkisi eşitsizliğinin biyolojik nedenleri olduğu saptaması, bizim baştan kaybedilmiş cephelerde savaştığımız anlamına gelmez. Artık hayvan değiliz biz.» (45) Aynen öyle. Peki Firestone bu gelişmeyi neye bağlıyor? Yerleştirmiş olduğu biyolojik nedenler ortadan kalkmış değil: Kadın eskisi gibi hâlâ çocuk doğuruyor. Öyleyse bu gelişme onun kendi kuramıyla açıklanamıyor. Bu yüzden de şimdi, kadının üstündeki baskının nedeni olarak, biyolojik açıklamasının yerine psikolojik bir açıklama getiriyor. Buna göre, bugün kadın üstündeki baskının varlığını sürdürmesinde artık biyolojik nedenler suçlu değil; bunun suçu artık «güçlülük psikolojisi»ne ya da «erkeklik kuruntusu»na ait. «Erkeklik kuruntusu»na bu atıf, hemen hiç istisnasız bugünkü feminizmin bütün literatüründe bulunmaktadır. Feminizm, kadın üstündeki baskıyı, içinde olduğu toplum sistemi bağlamında maddeci bir açıyla açıklamak yerine, tekrar tekrar biyolojik ya da psikolojik ve tinsel nedenlere iniş yapmaktadır.

Sonunda idealizme dönüşen böyle bir yorum, kadının kurtuluşunun yolu üzerinde duran ve bugünkü kapitalizmde henüz etkisini sürdüren maddi etken ve çıkarları küçümsemeye yol açmaktadır. İş yalnızca «erkeklik kuruntusu» ve «güçlülük psikolojisi»ne kalsa, kadının kurtuluşuna ulaşmak için erkeklerin aydınlatılması ve eğitilmesi yeterli olurdu. Tek başına, 1980'de Almanya'da girişimcilerin ücret ayırımından yaklaşık 40 milyar DM'lık bir ek kazanç elde etmiş olmaları olgusu bile, bunun böyle olmadığını gösteriyor. Onlar «aydınlatmalar» ve «ruhsal tedavilerle» bundan vazgeçmeyeceklerdir! Bizde, kadın üstündeki baskıdan

(45) Bkz. Jutta Menschik, age. S. 26.

doğrudan kâr sağlayan ve bunun devam edip sürekli canlı kalmasında gerek maddi, gerekse politik ve ideolojik nedenlerle çıkarları olan bir egemen sınıf var. Kadınlar yedek sanayi ordusunun büyük bir bölümünü oluşturuyorlar, yani halkın, konjoktür dönemlerinde toplumsal üretime çekilecek, bunalım dönemlerinde ise yeniden dışarı atılacak kesimini. Çocuk eğitimi, hasta ve yaşlıların bakımı gibi toplumsal görevlerin kadınlara yüklenmesi, devletin ve girişimcilerin sosyal giderlerden tasarruf etmelerini sağlıyor. Her şeyden önce de, kadınların gelişme olanağının kısıtlanması, işçi sınıfını bölme, onu pasiflik ve gelişmemişlik içinde tutma biçimlerinden biridir.

Belirleyici üretim araçları özel mülkiyette oldukça ve egemen sınıf, işçi sınıfının ve kadın kitlesinin baskı altında olmasından çıkar sağlama gücünü elinde tuttukça, kadın üstündeki baskının etkililiğinde ve sürekli olarak yeniden üretilmesinde köklü hiçbir değişiklik olmayacaktır. O yüzden de, kadının kurtuluşunun maddi temeli, bu ekonomik ve politik gücün alt edilmesidir.

Sık sık, kapitalistlerin yanı sıra işçi sınıfının erkekler kesiminin de belli ayrıcalıklar dolayısıyla kadın üstündeki baskıdan yarar sağlayıp sağlamadığı ve bundan maddi bir çıkarı olup olmadığı sorusu ortaya atılır. Kadının kurtuluşunun, kadının her iki yükünün de yok edilmesini kapsadığı ve bunun, gerek toplumsal düzenlemeler yapılmasını, gerekse de aile alanında erkek ayrıcalıklarına ilişkin bir görev gerektirdiği doğrudur. Ama buradan kalkıp, işçi sınıfının erkekler kesiminin kadınlar üstündeki baskıdan ve kadının sömürülmesinden temelli ya da uzun vadeli çıkarı olduğu sonucunu çıkarmak, uzağı görememek olur. Bu, erkek işçiler için de aynı biçimde var olan sömürü ve baskıyı gözden kaçırmak ya da küçümsemek demek

olur. «Kadınların» emeğine daha az para ödenmesinden erkeklerin hiçbir çıkarı yoktur. Bir kere, kadınların daha düşük ücret almasıyla eve giren para, olması gerekenden daha az olur, ikincisi de kadın emeğine az para ödenmesi, erkek ücretlerini düşürmek için kullanılabilir. Hatta üçüncüsü, bu, erkeklerin yerine kadınları geçirmeye, dolayısıyla cinsler arasında bir yarış örgütlemeye ve böylece dikkatleri ortak sınıf düşmanından başka yere çekmeye hizmet edebilir. Şu halde erkek ve kadın işçiler için ilk sırada önem taşıyan, sınıf savaşımında kapitalistten hep birlikte maddi ve politik ödümler koparmayı ne ölçüde başardıkları sorusudur.

Yani, sınıf savaşımının gelişmesi zorunludur ve bütün olarak işçi sınıfının çıkarı gereğidir. Kadının bastırılmışlığı bunu engelleyici ve köstekleyici olmaktadır. Kadınların bu savaşın içinde olmaları ve buna aktif katılmaları gerekliliktir. Bundan ötürü işçi hareketi, devrimci kesimlerinde her zaman, daha ege-men sınıfa karşı savaş içindeyken kendi sıralarında erkeklerle kadınların eşitliğini ve dayanışmasını yaratmaya çalışmıştır. Bu, kadının meslek sahibi olmasına sahip çıkılmasında belirginleşmektedir, ya da sendikaların, kadınların ve erkeklerin üye olduğu ilk örgütlerden olmasında. Bu arada proleter kadın hareketi her zaman, erkekler arasında önemli bir eğitim çalışmasını da kapsamıştır ve kapsamaktadır. (46)

3. FEMİNİST SOSYALİZM Mİ?

Önce, radikal diye anılan feminizmin görüşlerini açıklamak ve marksist bakış açısıyla karşılaştırmak zorundaydık. Tekrarlıyoruz: Radikal feminizm, sömü-

(46) Bkz. Clara Zetkin, *Erinnerungen an Lenin*. (Türkçesi için bkz. *Kadınların Kurtuluşu*, Lenin'den Anılarım bölümü, S. 150.

rünün ve baskının bütün biçimlerinin çıkış noktasının cins karşıtlığı olduğunu söyler. Buna göre de, sözge-
limi kapitalizm gibi yalnızca ataerkilliğe dayalı öteki
sömürü ve baskı biçimlerinin ortadan kaldırılmasının
yolu da ataerkilliğe karşı savaştan geçer.

*Radikal diye anılan bu feminizmin işçi hareketinde doğ-
rudan bir rolü hemen hemen hiç yoktur. Etkisini daha çok, sos-
yalist diye anılan feminizm aracılığıyla gösterir. Marksizmin
kadın sorununda feminizmin düzelttiği yanlışlar içerdiği görü-
şünden yola çıkılarak (radikal feminizmin görüşünden), sos-
yalist feminizm biçiminde, iki kurumdan yapılmış bir bileşim
öneriliyor.*

Böyle bir bileşim ya da birleştirme mümkün mü-
dür?

— Kadın üstündeki baskının kökü cinsiyet farklı-
lığında, erkeklerle kadının biyolojik farklılığında, kadı-
nın doğurma yetisinin sömürülmesindedir (feminizm),

— Kadın üstündeki baskı belli bir psikolojiye («er-
keklik kuruntusu»na), ideolojiye ve bunlara uygun ya-
pılara (aile vb. ne) dayanır (feminizm) anlayışla;

— Kadın üstündeki baskı ve sömürü insanlık ta-
rihinde oldukça geç, yani üretim fazlası oluşması ve
ona el koyma savaşıyla birlikte doğmuştur biçimin-
deki marksist anlayış bağdaştırılabilir mi?

Bunlar elbette ki bağdaştırılamaz. Ya feminizm
haklıdır ya da marksizm.

En bilinen marksizm ve feminizm birleştirme de-
nemesi Anja Meulenbelt'indir. (47)

A. Meulenbelt, kapitalizmle ataerkilliğin bağlantı-
sını çözümleme iddiasındadır. Gerçekte kitabı, feminist
değerlendirmelerle marksist çözümlemelerin yan ya-
nalığından ibarettir. Bu başka türlü de olamaz zaten.

(47) Anja Meulenbelt, *Feminismus und Sozialismus*. (Türkçesi :
Feminizm ve Sosyalizm, Yazın Yayıncılık 1987)

Marksizm ve feminizm, basitçe iç içe geçirilemeyecek iki ayrı kuramdır. Maksizm, insanların, toplumsal yaşamlarının üretimi ve yeniden üretiminde girdikleri ilişkiler bütününcü inceler. Cins ilişkilerine ve bunun çeşitli toplum düzenlerindeki işlevlerine ilişkin çözümleme bunun içersindedir. Feminizm ise öyle bir kuramdır ki nesnesi öncelikle cinsler arasındaki ilişkidir ve insanlararası öteki ilişkiler bundan sonra, bunun altında değerlendirilir, böylelikle de toplumun karakteri sonuçta cins ilişkileriyle belirlenir.

Kapitalizmle ataerkilliğin bağlantısı sorusuna A. Meulenbelt tarafından kimi zaman hiç yanıt verilmez, kimi zaman doğru, kimi zaman da yanlış yanıt verilir. Meulenbelt'in, girişimcilerin kadının ev kadını rolünden maddi, politik ve ideolojik çıkarlar sağladıklarını değerlendirmesi doğrudur. Buna karşılık, «kadınların grup olarak ilk elde ev kadını özelliğiyle belirlendiği» saptaması yanlıştır. (48)

A. Meulenbelt'in kapitalizmle ataerkilliğin bağlantısı sorusuna verdiği cevaplar topluca kuramsal bir tutarlılık değil, tersine, göreceli bir keyfilik, bazen feminist, bazen marksist eğilimler gösteriyor. Bağlantıya ilişkin soruya kuramsal tutarlılıkla maddeci yanıtlar verildiği anda, iki ayrı kuramın bir karışım içinde olmasının imkânsızlığı ortaya çıkar. Kadın sorununa ilişkin, bütünsel ve kendi içinde kapalı bir kuramı yalnız marksizm sunmaktadır.

Peki marksizmin, kadın sorunundaki, feminizmin iddia ettiği yanlışlıkları ne olacak? Bu konuda kesin ve tutarlı karşı malzemeyi Joanne Naiman ve Susanne Schunter Kleemann getiriyorlar. Biz burada sadece, marksizmin kadın sorununu ekonomik soruna indirgediği, kadın üstündeki baskının erkekler için ya-

(48) Bkz. age. S. 43 (Türkçesinde S. 49)

rarının gözden kaçırıldığı, kadın sorununu sosyalizmin de çözemediği ve zaten marksizmin yalnızca bir erkekler kuramı olduğu biçimindeki feminist iddialara karşı birkaç tanıt getirelim :

— Marksizm feminizmin iddia ettiği gibi kadın sorununu tek başına ekonomik soruna indirgemez. Marksizmin, kadın sorununu ele alan ve artık klasik diye anılan kitaplarında F. Engels ve A. Bebel, aile, sınıf, devlet, hukuk, cinsellik, aşk, boşanma, ev işi vb. sorunlarını incelerler.

— «Cinsiyetçiliğin» erkekler için yararlı olduğu iddiası feminist bir masaldır. Sözelimi kadın emeğinin düşük ücretlendirilmesinin burjuvazi için yararlı olduğunu (burjuvazinin erkekleri ve kadınları için), buna karşılık bunun kadın ve erkek işçiler ve emekçiler için zararlı olduğunu daha önce de söylemiştik.

— Sosyalizmde kadın yasal ve temel olarak erkekle eşit konumdadır, kadının erkekle gerçek eşitliği için de ekonomik, sosyal, politik ve ideolojik nitelikli çok büyük çabalar gösterilmektedir. Buna karşın bu konuda reel sosyalizmde de sorunlar olması, kadın üstündeki baskının, erkeklerin ve kadınların beyinlerine işlemiş ve bir çırpıda sökülüp atılamayacak derin tarihsel kökleri olmasındandır. Ama kadının haksızlığa uğramışlığı sistem olarak sosyalizmden kaynaklanmıyor. Sosyalizmin bundan hiçbir kazanca yoktur, tam tersine. Kadının gördüğü haksızlığı sosyalizmde de sürdürmek için hiçbir neden yoktur, tam tersine.

— Marksist kuramın erkekler tarafından yaratılmış olduğu gerçeği doğrudur, ama birincisi, Rosa Luxemburg, Clara Zetkin, Nadejda Krupskaya, Aleksandra Kollontay gibi kadınların yapıtlarını, feministlerin sık sık yaptıkları gibi pek hafifsememek gerekir. Öte yandan da asıl sorun elbette ki şudur : Marksist kuram doğru mudur, yoksa değil midir? Bizi de feminizme ilişkin olarak onu kadınların mı, yoksa erkeklerin mi yarattığı sorusu değil, elbette ki kuramın doğru olup olmadığı

sorusu ilgilendiriyor. Biz onu, kadın üstündeki baskı ve sömürü sorularını marksizmden farklı, yanlış yanıtladığı için reddediyoruz. Biz, feminist yazarların sınıf ve cins ilişkileri sorusuna yönelik ifadelerini reddederken, feminizmin kuramsal alandaki katkılarını da görüyoruz. Kadının edebiyat, eğitim, kültür ve bilimde, aile ilişkilerinde ve cinsellik alanında gördüğü baskıların tekil görünümüleri üzerine sayısız değerli araştırma, anılmaya değerdir. Ayrıca feminist görüşler çevresindeki tartışmaların kadın sorununa ilişkin marksist çözümlemenin yeniden işlenmesi ve geliştirilmesi için bir ivme vermiş olması da anılmaya değerdir. Bizim feminist kurama ilişkin yargımız, AKP'nin Hannover kongresinde Herbert Mies'in, kadın hareketinin bağımsız kesimleri üzerine söyledikleriyle aynı olacaktır : «Aslolan, isteklerini savunmak üzere kadınların ayaklanmış olmasıdır, birçoğu, kadın ve işçi hareketinin birbirine sıkıca bağlı olduğunu henüz kavramamış olsa bile.» (49) Bizim politik düzlemde ittifaklar için uğraşmamız buradan geliyor, kuramsal düzlemde ise üretken fikir tartışmasını savunuyoruz, ve biz burada doğal olarak, sözü edilen «Rote Blaetter» söyleşisindeki Alice Schwarzer'den farklı olarak, marksist kuramın üstünlüğünden eminiz.

(49) Protokol des DKP-Parteitags in Hannover, S. 74.

III. KOMÜNİSTLER VE KADIN HAREKETİ

8. Parti Kongresi Tezlerinden

AKP, 8. kongre hazırlığı içindeyken parti programını temelin, barış ve iş için, demokratik bir dönüşüm için savaşımın yeni sorunlarına yanıt getiren bir tezler belgesi geliştirdi. Bunda ilk sırada, Reagan'ın yıldız savaşları projesinin yarattığı savaş tehlikesinin yeni boyutuna dikkat çekilir. Ama, bir atom savaşını engellemenin olanaklı olduğu da belirtilir. Sorun, tek tek ülkelerde ve uluslararası ölçekte, Reagan'ın savaş rotasını durdurabilecek geniş bir barış ve sağduyu koalisyonunu gerçekleştirebilmektedir. Burada bütün kıtalardan kadınlar, kadın örgütleri ve kadın hareketleri önemli bir rol oynar. Reagan yönetiminin dünya çapındaki kadın hareketinin baskısından ne kadar çok korktuğunu, Birleşmiş Milletler'in Nairobi'deki 3. Dünya Kadınlar Konferansı'nı baltalama girişimleri de göstermektedir. Reagan'ın uzayı silahlandırma planları ülkemizdeki barış hareketi için de yeni bir savaş çağrısıdır.

İç politika bölümünde tezler, CDU komutasındaki federe hükümetçe yürütülen sağa dönüşle tartışır. Sağ koalisyonun ağaçlarının büyümesi, geçmişteki kazanımların savunulması çevresinde, parlamento dışı savaşım ile engellenebilir, böylece sağ koalisyon manevra yapmaya ve geri çekilmeye zorlanabilir. Halkımı-

zın demokratik potansiyelinin, bu arada demokratik barış hareketinin bütün kesimlerinin parlamento dışı savaşımlar içinde ve parlamenter değişiklikler çevresindeki uğraşlarda birlikte yürümesinin başarıldığı ölçüde, CDU/CSU'nun solunda, eylemli bir çoğunluk yaratılabilir, sağa dönüş durdurulabilir ve sağ koalisyon çözülebilir. İç politikanın havasının düzelmesinde, sendikaların hangi rolü oynadıkları belirleyici önemde olacaktır. Sendikalar, bağımlı çalışanların ve işsizlerin çıkarlarını ne kadar savaşçı biçimde savunurlarsa, girişimcilerin ve sağ koalisyonun kazanılmış hakları geri alma denemesindeki hareket alanı da o kadar daralmaktadır. DGB'nin Ekim 1984'teki sonbahar eylemlerinde başlanmış olduğu üzere, zarar görenlerin harekete geçirilmesi 1985 sonbaharında da sürdürüldü. Bu da kadın hareketinin canlı işbirliğiyle oldu.

AKP 8. kongre tezlerinin kadın hareketinin rolünü ve komünistler - kadın hareketi ilişkisini nasıl değerlendirdiği sonuçta şöyle belgelenir :

— Kadınların giderek artan hareketlenmesi Federal Almanya'nın toplumsal yaşamındaki en belirgin gelişmelerdendir. Kadınlar, barış, sosyal ve demokratik haklar savaşımına bağlanıyorlar. Eşitlik için, eşdeğerde işe eşit ücret için, gebeliğin ortadan kaldırılmasında sosyal güvence sağlanması için, madde 218'in, yerine yenisi konmaksızın iptali için savaşıyorlar, kadınların orduya alınmasına karşı, kadın ayrımcılığına ve kadın düşmanı ideolojilere karşı savaşıyorlar. Giderek artan sayılarda politik ve sendikal işçi hareketinde, demokratik örgüt ve hareketlerde örgütleniyorlar.

Demokratik kadın hareketi, kadın eşitliğini Almanya'daki politik ve ideolojik tartışmaların önemli bir konusu haline getirmeyi başarmıştır. Eğer bugün işçi

ve kadın hareketinin Uluslararası Kadınlar Günü gibi devrimci geleneklerine yalnız komünistler değil, sendikal ve sosyal - demokrat işçi örgütlerinden kadınlar da, birçok kadın grupları ve merkezleri de sahip çıkıyorsa, kadının eşitliği çevresindeki, kadın hareketinin işçi hareketiyle birlikte yürümesi savaşımında işçi sınıfının eylem birliği yolunda önemli bir adım atılmış demektir.

— Demokratik kadın hareketi, CDU/CSU'yu bile kadınların istemleri karşısında tavır almaya zorladı. Hükümet, sağ partiler ve büyük sermaye, kadınların gelişen benlik duygusunun sağa dönüş politikası için bir engel oluşturduğunu gördüler. İlerici kadın hareketinin etkisi karşısında, sağ güçler açıkça, kadın düşmanı ideolojilerden medet umuyorlar. Bir yandan da görünürde «kadın dostu» önlemlerle, kadınları yatıştırılmaya, yollarından saptırmaya yönelik bir demagoji geliştiriyorlar.

Kadın hareketinin işçi hareketine bağlı akımlarının yanı sıra geçmiş yıllarda çok sayıda özerk ve feminist kadın grupları da doğdu. Hareketin politik ve ideolojik çeşitliliği arttı. Kadın üstündeki baskının nedenleri ve bunun üstesinden gelme yolları konusundaki görüşler birbirinden çok ayrılıyor. Kadın hareketinin feminist ideolojinin egemen olduğu kesimi, kadın ayrımcılığının ana nedeni olarak «ataerkilliği» görüyor ve «cinsler savaşına» yöneliyor.

Böylesi görüşler, kapitalist sınıflı toplumda bilinen bir şey olan kadın düşmanlığına tepkilerdir. Kadınlar, çalışma yaşamında, çocukların yetiştirilmesi ve ev işleriyle birkaç katlı baskı altındadırlar. Yeniden meta üretimi için işgücü gerektiren zorunlu birçok toplumsal işin karşılığı kapitalistlerce ödenmiyor. Kadını çocuk eğitimi ve ev işi yükünden kurtarmak için zorun-

lu olan toplumsal düzenlemeler yapılmıyor. Kadınlar, yalnız sömürülen sınıfın bir parçası olarak değil, ayrıca kadın işgücü olarak da baskı görüyorlar. Birçoğu kadın düşmanlığını ve zorbalığı önce erkeklerle yüz yüze yaşıyor. (Baba, sevgili, koca, erkek kardeş, iş arkadaşı ya da şef olarak) kadın düşmanı önyargılar ve kadın rolü imajları işçi hareketi içinde bile hâlâ etkisini sürdürüyor.

Feminist hareket kadını kendi çıkarları için harekete geçirdi, özel alandaki ayrımları ortaya çıkardı. Ne ki feminist hareket, içinde bir depolitizasyon ve hedef şaşırtma tehlikesi barındırmaktadır. Aşırı silahlanma, bunalımlar, artan işsizlik ve özellikle kadınları etkileyen yeni yoksulluktan büyük sermaye egemenliğinin sorumlu olduğunu gözden kaçırtmaktadır.

— *AKP, kadın ayrımcılığının yok edilmesi için savaşıma-
yı ve eşitlik savaşının, sınıf savaşının, sosyal ve politik müca-
delelerin bir parçası olarak yürütmesi için çalışmayı önemli bir
görev olarak görüyor. Biz komünistler, kadın politikamızla,
devrimci işçi hareketinin geleneğini sürdürüyoruz. Biz, özgür,
eşit haklı insanlardan oluşan yeni bir toplumun tek başına eği-
timle ve cinslerin ortaklığıyla mümkün olmadığından, bunun
için, ekonomik ve politik güç ilişkilerinde devrimci bir dönü-
şümün koşul olduğundan yola çıkıyoruz. Biz parti programı-
mızın saptamasını onaylıyoruz : «AKP, kadının tam eşitliği için
savaşı. Burada, kadın ayrımcılığının üstesinden gelmenin, iş-
çi sınıfının kapitalist sömürüden kurtuluşuna ayrılmaz bir bi-
çimde bağlı olduğundan yola çıkar. Bundan ötürü de kadının
kurtuluş hareketini işçi hareketinden ayırmaya yönelik her tür
girişimin karşısında yer alır. Çalışan bütün insanların, erkek-
lerin de kadınların da ortak tek düşmanı vardır : tekelci ser-
maye. Tekellerin egemenliğine son vermek ve böylelikle cins-
lerin gerçek eşitliğinin gelişebilmesinin ve beraberliğin, evlili-
ğin ve ailenin en önemli dayanağını erkeklerle kadının karşılıklı
sevgisinin oluşturabilmesinin koşullarını yaratmak, bu bütün
emekçi halkın sorunudur.»*

— AKP, demokratik kadın hareketinin bağımsız eylem ve örgütünü, değişik akımların işbirliğini ve hakların, kadınlar buna olabildiğince büyük sayılarda ve olabildiğince geniş bir ittifak içinde sahip çıktıklarında elde edilebilir olduğu anlayışını savunur. Biz komünistler, yeşil, otonom ve feminist kadın hareketiyle de ortaklıklar ararız. Biz, demokratik kadın hareketinin gelişmesine zarar veren politik ve ideolojik konumlarla mücadele ederiz. Biz, kadın ve işçi hareketinin kesimleri arasında var olan sınır ve kayıtların, verimli bir çalışmanın çıkarı gereği kalkmasını teşvik ederiz.

KOMÜNİST VE İŞÇİ PARTİLERİNİN
ULUSLARARASI DANIŞMA TOPLANTISI
MOSKOVA 1969 (deklarasyondan özet)

Çağımızın önemli bir özelliği, kadınların, sınıf savaşına, anti emperyalist harekete ve özellikle de barış savaşına gitgide artan katılımıdır. Bu, Vietnam'daki Amerikan saldırısına karşı kitlesel eylemlerde özellikle canlı bir biçimde ortaya çıktı. Gitgide daha çok kadın üretimde ve diğer alanlarda çalışmaya başlıyor, kadınların politik bilinçleri gelişiyor, ekonomik ve sosyal haklar çevresindeki savaşımı güçleniyor. Çalışan kadınlar, ücretlendirmedeki her tür ayrıma son verilmesini istiyor, yurttaşlık hakları bakımından tam eşit konum, anneliğin korunması için önlemler istiyorlar. İşçilerin ve demokratik güçlerin savaşımına gitgide daha aktif katılıyorlar, gitgide artan sayılarda sendikalara üye oluyorlar. Çalışmalarında kadınların eşitçe yer aldığı komünist ve işçi partileri bu istemleri canlı bir biçimde destekliyor ve kadının kurtuluşunu tüm demokratik hareketin önemli parçası olarak görüyorlar. Kadının tam eşitliğinin garantiye alınmış olduğu sosyalist ülkeler örneğinin, kapitalist dünyadaki kadınların savaşımı için harekete geçirici bir önemi oluyor.

BİLGİLER

DGB'NİN ÜYE SAYILARI

Yıllar	Toplam Üye Sayısı	Kadın Üye Sayısı	Kadınların Toplam İçindeki Oranı
1950	5 278 585	840 712	% 15,9
1960	6 378 820	1 093 607	17,1
1970	6 712 547	1 027 150	15,3
1980	7 882 527	1 596 274	20,2
1984	7 660 346	1 654 508	21,6

Tek Tek Sendikaların Üye Sayıları (1984)

Sendika	Erkekler	Kadınlar	Kadınların Toplam İçindeki Oranı
HBV	156 000	206 892	% 57,0
GK	18 341	11 249	38,0
GL	27 625	21 516	43,8
GTB	109 663	150 502	57,8

18 yaşından küçük çocuğu olan kadınların tüm çalışan kadınlar içindeki oranı :

1970	1980
% 31,5	% 34,4

Bağımlı Çalışanlar İçinde Kadınların Oranı

Yıllar	Toplam Çalışan Sayısı	Kadın Sayısı	Kadınların Oranı
1961	20 730 000	6 955 000	% 33,6
1970	22 246 000	7 555 000	34,0
1979	22 000 000	8 069 000	36,8

1985'de kadınların çalışanlar içindeki oranı : % 38,8

DAC (Demokratik Alman Cumhuriyeti)'DEN BİLGİLER

Çocuk bakımı

Kreşlerde bakım : Her 1000 küçük çocuktan 692'si
Anaokullarında

bakım : 3 yaşından başlayarak okul
dönemine kadar bütün çocuklar.

Okul yuvalarında

bakım : 1 - 4. sınıf öğrencilerinin hepsi.

Haftanın 5 işgünüde bir ana öğün sıcak yemek verilen
öğrenciler : % 81,7

Kadımlarla ilgili bilgiler

Çalışabilir durumdaki bütün genç kız ve kadınların
% 91,5'u çalışmakta ya da öğrenim görmektedir.

Kadınların % 80,4'ü, kalifiye işçi, yüksek okul ya da
meslek okulu diplomasına sahiptir.

Halk meclislerindeki seçilmiş milletvekillerinin % 37,7'
si kadındır.

İlk çocuğun doğumundan önceki ve sonraki tam ücretli doğum izni : Doğumdan önce 6 hafta, doğumdan sonra 20 hafta.

İkinci çocuğunu doğuran anneler, çocuk 1 yaşını dolduruncaya kadar ücretli olarak izinli sayılırlar. Üçüncü çocukta bu süre 18 aya çıkar.

İÇİNDEKİLER

SOSYALİST FEMİNİZM

SOSYALİST FEMİNİZM (Eleştirel Bir Çözümleme)	9
Klasik Marksizm	12
Radikal feminizm	18
Sosyalist feminizm	24
Sosyalist - feminist kuramın vargıları	38
Sosyalist - feminist kuramın sonuçları	40
Sonuç	42

MARKSİSTLER VE KADIN HAREKETİ

MARKSİSTLER VE KADIN HAREKETİ (Alman Komünistlerinin kadın hareketine bakışı	47
I. Demokratik kadın hareketinin yükselişi ve çeşitliliği	48
II. Marksizm ve feminizm - iki ayrı kuram	54
1. Feminizm nedir?	54
2. Konumların karşılığı	56
3. Feminist sosyalizm mi?	62
III. Komünistler ve kadın hareketi (8. Parti Kongresi Tezlerinden)	67
Komünist ve İşçi Partilerinin Uluslararası Danışma Toplantısı, Moskova 1969 (Deklarasyondan özet)	73
Bilgiler	75

Wie die Sonne
scheinen,
wieder Fluß fließen
und der Vogel
singen muß,
so habe ich

Kämpfen
müssen!

Clara Zetkin

“Güneş nasıl ışımak,
ırmak nasıl akmak ve
kuş şakımak zorundaysa,

ben de
savaşmak zorundaydım!”
Clara Zetkin



“Kadınların Alman ordusuna alınmasına HAYIR!”

“Euro-Şima’ya hayır! Onun içinde Krefeld çağrısı”





**HUESCH-
Jugendliche
für gesetzliche
Ausbildungs-
Verpflichtung
der
Konzerne**



“Kadınlar füze yerine iş istiyor.”

Mart 1985’te Essen’de CDU’nun 33. parti kongresine kadınların protestosu

“Biz HDW ve MAN kadınları birlikte savaşıyoruz,”

“Alman ve yabancı kadınlar erkekleriyle yanyana savaşıyorlar!”

“HDW İşyerleri için hiçbir şey yapmazken, Atom füzeleri için herşeyi yapmaya hazırsınız.”





“Genç kızların ‘tipik kadın mesleklerine’ yönlendirilmesine son verilmelidir” belgisine ithafen tarih öğrenimi görmek isteyen bir genç kız.



“Çiçek değil, hak istiyoruz.”

“Emeklilik maaşları kırılsın
ücretler düşürülsün
herşey KRUPP’la THYSSEN’e verilsin?
YAĞMA YOK, BAY KOHL!”





Laos'lu mülteci kadın çocuklarıyla Tayland mülteci kampında



*Arjantin 1985. Mayıs Meydanı'nın Anaları kayıplarını arıyor.
Filistin'li kadın ülkesinin varolma savaşında erkeğiyle birlikte.*



*Sahralı kadın
sömürgecilere
karşı savaşta*





15-16 Haziran İşçi Direnişi, İstanbul 1970
Baskı ve zulüm cins ayrımı yapmıyor.





“Evlat acısına son”

İstanbul 29 Şubat 1977



analık toplumsal bir iş



*Grevci işçilerle dayanışma için
toplu elişleri üretimi.*



*Uluslararası dayanışmanın
bayrağını yükselten kadınlarınız...
İzmir, 1 Mayıs 1979*









Haklarımıza sahip çkalım





Sevgiyle saran, üreten kadın...



Son yıllarda “feminizm” ve “feminist” sözcükleri, günlük konuşmalara girecek denli yerleşti dilimize.

Peki nedir feminizm? Feminist kimdir? Genellikle öyle sanıldığı gibi, kadın hakları için her uğraşı feminizm, kadınların ezilmesine her karşı çıkan feminist midir? Yoksa feminizm, kadın sorununu açıklamaya çalışan başlıbaşına bir kuram mıdır?

Bu kitapçıkta, kendi içinde bütünlüğü olmasa da kuşkusuz apayrı bir kuram olan feminizm incelenmekte, feminizmin ve klasik marksizmin kadın sorununa yaklaşımdaki ayrılıkları ortaya konmakta ve feminizmle marksizmden “sosyalist feminizm” biçiminde genelgeçer bir kuram oluşturmanın olanaksızlığı gösterilmektedir.

Marksistler feminizme kuramsal düzlemde böyle yaklaşırken, eylemsel düzlemde feminist harekete nasıl tavır alıyorlar? İkinci bölümünde bu konuda Alman marksistlerinin görüşlerinin yer aldığı bu kitabın, ülkemizde kadın hareketi ve feminizm çevresinde süren tartışmalara açıklık ve ivme kazandıracağı kanısındayız.

